

CUPRINS

INTRODUCERE	3
CAPITOLUL 1. LINGVISTUL EUGEN COȘERIU ȘI ORIZONTUL CERCETĂRILOR SALE.....	5
1.1. Activitatea lingvistică a lui Eugen Coșieru în studii și articole de sinteză	5
1.2. Aprecieri critice ale prestigiului mondial al cercetărilor lui Eugeniu Coșieru	12
1.3. Concluzii la capitolul I.....	17
CAPITOLUL 2. CONSIDERAȚII PRIVIND UNELE DIRECȚII ALE LINGVISTICII COȘERIENE.....	19
2.1. Eugeniu Coșieru și unitatea limbii române	19
2.2. Arta limbajului în concepția lui Eugen Coșieru	25
2.3. Concluzii la capitolul II.....	33
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	35
BIBLIOGRAFIE	37

INTRODUCERE

Actualitatea temei. Eugeniu Coșeriu este cea mai importantă și mai complexă personalitate a științelor limbajului din secolul XXI, iar opera sa, așa cum remarca Borcilă M., a însemnat „o mutație radicală a orizonturilor teoretice ale lingvisticii contemporane și o adevărată revoluție, mult mai profundă și mai vastă decât oricare alta efectuată sau numai produsă în această disciplină pilot a științelor umane” [20, p.4]. Prin temeinica sa pregătire filozofică, prin fabuloasa cunoaștere a câtorva zeci de limbi clasice și moderne, prin anvergura deschiderii către tot ceea ce înseamnă cultură, printr-o viziune totală asupra limbajului, care îmbină originalitatea cu plagiatul, tradiția cu noutatea, Coșeriu nu poate fi integrat în nici o orientare, școală sau curent și cu care nu a ezitat să polemizeze, cel mai adesea reproșul vizând excesiva îngustare a perspectivei. Din acest punct de vedere, lingvistul român este figura dominantă a unei pleiade de mari lingviști din care fac parte: Sapir E., Jakobson R., Pagliaro A., Martinet A. sau Chomsky N.

Eugeniu Coșeriu este autorul unei opere care va influența decisiv lingvistica și științele limbajului pentru multe secole de acum înainte. Spre deosebire de alți lingviști, care se concentrează, de obicei, asupra unui domeniu sau a altuia, E. Coșeriu a abordat, practic, toate domeniile științelor limbajului: filozofia limbajului, teoria limbii și lingvistica generală; fonologia, teoria gramaticală, semantica lexicală; lingvistica „aplicată” și lingvistica „comparată”; lingvistica vorbirii și lingvistica textului; metalimbajul și discursul repetat; dialectologia, sociolingvistica și stilistica limbii; teoria lingvisticii istorice, gramatica istorică și istoria limbilor, istoria filozofiei limbajului și a lingvisticii istorice, gramatica istorică.

Contribuțiile majore pe care Eugeniu Coșeriu le înscrie, la rezolvarea unor probleme cruciale ale lingvisticii astfel întemeiate și organizate, alcătuiesc un formidabil corpus de cercetări, în cele mai diverse domenii și la diferite nivele – de la istoria lingvisticii mondiale până la studii particulare (semantice, sintactice, tipologice) asupra tuturor limbilor romanice și asupra unei largi arii de texte, literare, științifice, filologice.

Despre aportul lui Coșeriu la dezvoltarea științei despre limbă s-a scris și s-a vorbit mult până astăzi și se pot sublinia două direcții: „concepția coșeriană asupra limbajului ca dimensiune primară a creației spirituale” și lingvistica integrală sau integralismul doctrinei marelui savant.

Obiectul cercetării îl constituie activitatea lingvistică a lui Eugen Coșeriu și orizontul cercetărilor sale, precum și observarea redării importanței cuvenite a limbii și limbajului său în procesul educațional.

Scopul cercetării constă în analiza rolului lui Eugen Coșeriu în lingvistica actuală și determinarea direcțiilor lingvisticii coșeriene. Pentru a realiza acest scop au fost stabilite câteva obiective:

1. Analiza literaturii de specialitate privind activitatea lingvistică a lui Eugen Coșeriu;
2. Determinarea aprecierilor critice ale cercetărilor lui Eugeniu Coșeriu pe plan național și mondial;
3. Studiarea concepției lui Coșeriu privind unitatea limbii române;
4. Analiza artei limbajului în concepția lui Eugen Coșeriu;
5. Prezentare importanței limbii prin prisma procesului educațional.
6. Prezentarea modalităților de dezvoltare a artei limbajului în școli.
7. Formularea concluziilor generale.

Metodele cercetării. În procesul de cercetare au fost folosite următoarele metode: metoda bibliografică, metoda analitică și comparativă a datelor obținute, metoda analizei textuale.

Suportul teoretico-științific al lucrării. În ultimele decenii, în domeniul cercetării activității lingvistice a lui Eugen Coșeriu, au fost realizate cercetări de către: Graur A., Stati S., Wald L., Berejan S., Dumeniuc L, Matcaș N., Ichim O., Popovici T., Munteanu C., Sala M., Saramandu N. și alții.

Structura lucrării. Lucrarea cuprinde introducerea, două capitole, concluziile, bibliografiași anexele.

Capitolul 1, „*Lingvistul Eugen Coșeriu și orizontul cercetărilor sale*”, cuprinde o abordare generală a activității lui E. Coșeriu, determinarea celor mai importante studii și articole coșeriene, și analiza aprecierilor critice ale cercetărilor lui Eugeniu Coșeriu, totodată, vom prezenta și aprecierile critici literare asupra activității lui Coșeriu în cadrul lingvisticii.

Capitolul 2, „*Considerații privind unele direcții ale lingvisticii coșeriene*”, abordează concepția lui E. Coșeriu privind unitatea limbii române și arta limbajului.

Capitolul 3 se intitulează: „*Implementarea principiilor lui Coșeriu în lingvistica modernă și în procesul educational*”. În acest capitol vom prezenta care este importanța limbii pentru societate, prin intermediul procesului educațional, precum și dezvoltarea artei limbajului în școală.

CAPITOLUL 1. LINGVISTUL EUGEN COȘERIU ȘI ORIZONTUL CERCETĂRILOR SALE

1.1. Activitatea lingvistică a lui Eugen Coșeriu în studii și articole de sinteză

Eugeniu Coșeriu este unul din cei mai străluciți reprezentanți ai culturii române, un lingvist, scriitor, poet, filosof, traducător, fondatorul primei școli lingvistice din America de Sud și al Școlii lingvistice de la Tübingen, Germania.

Eugeniu Coșeriu se numără printre lingviștii care s-au ocupat de studierea limbilor istorice concrete și a limbajului ca fenomen, impunându-se prin una dintre cele mai temeinice și mai cuprinzătoare doctrine teoretice din lingvistica timpurilor noastre. Lingvistul de origine română a conceput unele dintre cele mai apreciate lucrări de care dispune lingvistica pe plan național și internațional, cărți de prestigiu, traduse în numeroase limbi. Promotor al unei înnoiri radicale a lingvisticii, Coșeriu supune unui examen critic foarte riguros teoriile și concepțiile lingvistice anterioare, realizând o sinteză originală, elaborând teorii noi privitoare la problemele fundamentale ale limbii și ale filosofiei limbii și contribuind astfel la îmbogățirea metodologiei de abordare a studiului limbii.

Recunoscut ca o autoritate în domeniul lingvisticii generale, Eugeniu Coșeriu propune în scrierile sale de lingvistică (*lingvistica vorbirii*, *lingvistica limbilor*, *lingvistica textului*) un corpus coerent de concepte originale, aplicând în cercetările sale principii epistemologice pertinente. Întemeindu-se pe principiile obiectivității, umanismului, tradiției, antidogmatismului și utilității publice, având o atitudine critică, utilizează teoriile lansate de predecesori, dar și de contemporanii săi, le nuanțează și le îmbogățește, conturând un sistem coerent de concepte într-o abordare originală, producând o mutație în orizonturile lingvisticii generale, în aspirația sa spre o lingvistică integrală, care să se ocupe de limbaj în toate aspectele sale.

Coșeriu vorbea despre activitatea sa științifică că „Țelul activității științifice nu trebuie să fie crearea unei „școli”. Țelul este cercetarea, adevărul, dezvoltarea metodelor și a concepțiilor științifice, pe când „școala” este un rezultat al entuziasmului și al convingerilor pe care profesorul știe să le deștepte și să le stimuleze la elevi.[...] Un profesor adevărat poate chiar să se lase convins de tezele unui discipol, dacă acesta le argumentează solid (documentat) și cu metodă.”[8, p.169]

Coșeriu s-a născut la 27 iulie 1921 în satul Mihăileni din Basarabia. „A urmat școala din satul natal, Liceul „Ion Creangă” din Bălți, iar din 1939 este student la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Iași, de unde pleacă cu o bursă de studii în Italia. Susține consecutiv două doctorate, în litere la Roma (1944) și în filozofie la Milano (1949). Și-a început cariera universitară la Milano, din 1951 profesează la Universitatea din Montevideo (Uruguay), iar din

1961 și până la sfârșitul vieții (7 septembrie 2002) a lucrat ca și profesor, predând filologie romanică și lingvistică generală, la Universitatea din Tübingen. Aici s-a format școala științifică a profesorului Coșeriu, cu dezvoltare universală și având discipoli din toată lumea (inclusiv Japonia, America de Sud, Africa)” [1, p. 390].

Coșeriu este numit, pentru meritele sale în cercetarea limbajului, „*Lingvistul secolului XX*”, „*Regele lingvisticii*”, „*Colosul din Germania*”. E. Coșeriu cunoștea peste 30 de limbi din care vorbea și scria curent în 11. A publicat peste 45 de volume și „a scris sute de articole, în totalitate mii de pagini de exegeză care impresionează prin amplitudine, documentare și exemplaritate” [41].

Activitatea lui Eugeniu Coșeriu în domeniul lingvisticii generale și al teoriei limbii se confundă practic cu activitatea sa de lingvist. Ea acoperă „aproape 60 de ani de cercetări (aproximativ, a doua jumătate a sec. al XX-lea), timp în care marele savant a publicat lucrări devenite elemente de referință internațională ale domeniului” [38, p. 596].

Eugen Coșeriu a tratat în mod original, pe nou, cu lux de amănunte și captivant, aproape toate problemele-cheie referitoare la istoria limbilor, lingvistică generală, teoria și filozofia limbii, fonetică generală și fonologie, sociolingvistică, lexicologie și semantică structurală, etnolingvistică, dialectologie, teoria și practica traducerii, interferența limbilor etc. Cu alte cuvinte, savantul a intrat în istorie ca fondator al lingvisticii integrale, care abordează limbajul uman în toată profunzimea lui. Ca cercetător, profesorul Eugen Coșeriu, și-a elaborat 5 principii filozofice – lingvistice în baza cărora și-a edificat vasta-i operă: „*principiul obiectivității, principiul umanismului, principiul tradiției, principiul antidogmatismului, principiul utilității publice*” [40].

O mare parte din ideile fundamentale ale lui Coșeriu, își au punctul de plecare în teoriile emise de Saussure, aceste teorii sunt reinterpretate, revizuite și completate. „Dacă lingvistul genevez lua ca reper *langue* (limba), lingvistul român a avut drept reper parole (vorbire) în teoriile pe care le avansează (putem vorbi astfel de un saussurianism dinamic)” [9, p.557]

Opera lui Coșeriu „se constituie într-un ansamblu coerent, în care ideile se dezvoltă în progresie geometrică, fiecare dintre ele devenind un nucleu capabil să genereze, la rândul-i, noi construcții teoretice armonioase, anticipa Gabriela Haja. În contemporaneitatea limbii, opera lui Coșeriu este un spațiu, într-un anumit sens privilegiat, în care se întâlnesc și se modelează aspecte diferite, contradictorii chiar înainte de a fi intrat în acest spațiu, întrebări și răspunsuri, sau numai întrebări incitante, privind problemele fundamentale ale lingvisticii ca știință, ale limbii în diferite obiecte de cercetare al acestei științe”. [9, p.557]

Eugen Coșeriu este considerat un apărător al limbii române. El a menținut legături strânse

cu mediul științific românesc și cu baștina, revenind deseori atât în satul său natal, cât și la București, Cluj, Chișinău. Eugen Coșeriu a susținut mereu, că „*a promova sub orice formă o limbă moldovenească, deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică. Din punct de vedere istoric și practic este o absurditate, o utopie și din punct de vedere politic e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și deci un act de genocid etnico-cultural*” [37, p. 174].

Pentru meritele sale în cercetările lingvistice, Eugen Coșeriu a fost „Doctor Honoris Cauza al aproape 50 de Universități ale lumii și membru al Societății de Lingvistică din Paris, al Cercului Lingvistic din New York, membru de onoare al Societății Lingvistice din America, al Cercului Lingvistic de la Praga și la foarte multe alte academii și școli de lingvistică din întreaga lume, inclusiv din Japonia. A fost membru de onoare al Municipiului Chișinău și Cavaler al Ordinului Republicii Moldova „[40].

În general vorbind, E. Coșeriu a fost și rămâne un lingvist și literat de talie universală. Unii dintre foștii săi profesori (Iorgu Iordan ș.a.) au recunoscut că Coșeriu (născut în Mihăileni) este „cel mai erudit dintre lingviștii contemporani” și că „un lingvist ca Coșeriu se naște la o sută de ani”. Nu trebuie uitat nici faptul că el a fost și rămâne un mare patriot al pământului nostru strămoșesc basarabean.

Vom formula prezentarea analitică a operei coșeriene scrise sau traduse în limba română, conform criteriului cronologic (*Lingvistica din perspectiva spațială și antropologică. Trei studii (1994); Limba română în fața Occidentului. De la Genebrandus la Hervas (1994); Prelegeri și conferințe (1994); Lingvistică integrată (1994); Introducere în lingvistică (1995); Sincronie, diacronie, istorie. Problema schimbării lingvistice (1997); Lecțiile de lingvistică generală (200); Universul din scoică (2004); Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii (2005); Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală (2009); Limba română – limbă romanică. Texte manuscrise (2005); Istoria filozofiei limbajului de la începuturi până la Rousseau (2011)*).

În acest caz, apare necesitatea să prezentăm câteva dintre lucrările marelui lingvist Eugen Coșeriu și să facem o sinteză a ideilor expuse.

Lucrarea *Introducere în lingvistică* fost publicată într-un tiraj restrâns în 1951 la Mon-tevideo, pentru colegii de catedră, însă și astăzi își păstrează valoarea sa științifică, deoarece „a fost bine concepută și necesară lingviștilor”, tradusă și editată în Cluj, 1995 [37, p.155].

Lucrarea *Lingvistica din perspectivă spațială și antropologică* a fost editată de academicianul Silviu Berejan și dr. Stelian Dumistrăcel și reprezintă o primă materializare editorială din cadrul programelor de colaborare ale Institutului de Lingvistică al AȘM și Institutului de Filologie Română „A. Philippide” al Filialei Iași a Academiei Române.

În prefață, Silviu Berejan scrie: „Eugen Coșeriu este un rege al lingvisticii, pornit de pe plaiuri moldovene. Prezenta carte este primul volum de scrieri în limba română (traduse, comentate și înmănușate într-o ediție separată), apărut la baștina lui Coșeriu, reprezentant de elită al spațiului mioritic, care s-a impus demult în știința lingvistică mondială, ducând de-a lungul unul remarcabil șir de ani faima omului pornit din Mihăilenii Basarabiei pe toate meridianele lumii. Opera sa e cunoscută practic de toți cei care, în orice punct al planetei noastre, și-au consacrat viața și activitatea studierii „limbilor istorice concrete” și „limbajului” ca fenomen. La 60, 65 și 70 de ani ai exemplar de fructuoasei sale vieți acestui gigant al gândirii lingvistice actuale i-au fost dedicate ediții festive omagiale care au întrunit, în cele aproape 5000 de pagini ale lor, studiile a peste 350 de lingviști din circa 50 de țări” [37, p.162].

Lucrarea *Teoria limbajului și lingvistica generală* (2004) reunește cinci studii de mari dimensiuni, scrise în perioada 1952-1957. Atrage atenția, în mod special, articolul *Sistem, normă și vorbire*, care, prin chiar titlul său, avansează o triplă distincție, devenită deopotrivă celebră și caracteristică pentru concepția coșeriană a limbajului. După cum arată chiar autorul, această triplă distincție reprezintă o alternativă la dualitatea saussuriană limbă-vorbire. Studiul este o amplă pledoarie pentru superioritatea metodologică a acestei distincții. Astfel, remarcă autorul, „cercetarea se poate concentra asupra sistemului reprezentat de o limbă – și atunci ea este gramatică pură; în mod alternativ, se poate apleca asupra normei – iar aceasta corespunde unei abordări socioculturale a limbii; în sfârșit, se poate focaliza asupra vorbirii, și atunci devine lingvistică istorică” [21, p.75].

O demonstrație polemică se dezvoltă și într-un alt studiu al volumului – *Logicism și antilogicism în gramatică*. E. Coșeriu este recunoscut pentru rezervele sale constante față de abordarea formal-logicistă a limbilor naturale, o abordare ce s-a afirmat în comunitățile științifice americane ale perioadei interbelice. Critica făcută de E. Coșeriu logicismului se sprijină pe identificarea a patru „dogme” de analiză logic-formală a limbii. În analiza lui Coșeriu, fiecare din aceste „dogme” este demontată și adusă în stadiul de ruină. Surpriza este însă că, simetric acestor „dogme”, Coșeriu identifică și „dogme” antilogiciste. Sunt prejudecăți de sens contrar, dar, în analiza lui Coșeriu, sunt tot premise false, care, așadar, merită același tratament. Lecția de ansamblu este, prin urmare, „ca o abordare adecvată a limbilor naturale trebuie să se situeze cu necesitate în afara polemicii logicism-antilogicism” [38, p. 597].

Studiile reunite în volumul *Limba română în fața Occidentului* au fost publicate în anii 1975-1980, în volume omagiale și în reviste. Datorită modului în care au apărut, precum și datorită intersectării temelor, ele se referă adeseori unul la altul și cuprind ca atare și unele repetiții. S-a renunțat la eliminarea repetițiilor întrucât aceasta ar fi afectat unitatea fiecărui studiu în parte. Au fost corectate numai greșelile de tipar și omisiunile mai mici. În afară de aceasta, în addenda s-au

adăugat, respectiv îndreptat, unele lucruri. De asemenea unele observații au fost dezvoltate. Studiilor le sunt adăugate, ca anexe, câteva dintre textele interesante din diferite motive pentru istoria cunoașterii limbii române în Europa Occidentală și anume cele mai importante – patru – liste de cuvinte publicate în Europa Occidentală între 1666 și 1780, versiunile Tatălui nostru ale lui Hlervas și expunerile aceluiași învățat cu privire la limba română și la români.

Volumul *Prelegeri și conferințe* apare în 1994, când Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași a acordat profesorului Eugen Coșeriu titlu de Doctor Honoris Causa, studenții de la Facultatea de Litere și profesorii lor, cercetătorii – lingviști și literați – „au avut privilegiul de a studia mai multe prelegeri și conferințe, în care marele savant a expus esența doctrinei sale: *Competența lingvistică, Filosofia limbajului, Tipologia limbilor romanice, Arhitectura și structura limbii, Semantica cognitivă și semantică structurală, Deontologia culturii, Limbaj și poezie*” [43].

La sfârșitul lunii octombrie a anului următor, Eugen Coșeriu a ținut la universitățile din Suceava, Iași și Chișinău următoarele prelegeri și conferințe: Cele două direcții în filosofia limbajului, Dezvoltarea lingvisticii romanice, Deontologia și etica limbajului, Principii de sintaxă funcțională, Semantică cognitivă și semantică structurală, Arhitectura și structura limbii, Unitate lingvistică – unitate națională, Limbajul poetic.

În *Sincronie, diacronie și istorie* (1997) tema principală este schimbarea lingvistică. Tema prilejuiește nu doar expunerea modului în care E. Coșeriu înțelege schimbarea în limbă. Ea este și ocazia pentru una dintre cele mai cuprinzătoare și consistente analize a gândirii lui F. de Saussure. Examenul pornește de la dualitatea sincronie-diacronie și înaintează către alte distincții-cheie ale structuralismului saussurian, precum limbă și vorbire, descriere și istorie, lingvistică internă și lingvistică externă. E. Coșeriu atrage atenția că asocierea sincroniei cu imobilitatea și folosirea ambelor concepte pentru a caracteriza limba este consecința unei confuzii latente între perspectiva asupra obiectului de studiu și obiectul de studiu însuși. Obiectul de studiu — limba — nu este prin natura sa imobil (așa cum lasă a se înțelege analiza lui Saussure). Numai operațiunea metodologică care se concentrează asupra lui, descrierea, este aceea care îi transferă această imobilitate. Însă, observă Coșeriu, „acest obiect de studiu este greșit denumit limbă; el este de fapt o proiecție a limbii, pe care Coșeriu o numește limba abstractă” [37, p. 165].

În opinia lui Coșeriu, demersul lui Saussure privilegiază descrierea în dauna altor două operațiuni metodologice, despre care Coșeriu consideră că nu trebuie să lipsească dintr-o abordare completă a limbajului: *istoria și teoria*.

Unei critici incisive este supus și celălalt concept major saussurian, diacronia. Pornind de la observația făcută de Saussure că diacronia nu își are scopul în sine însăși, E. Coșeriu consideră că această judecată este determinată de faptul că diacronia este abordată (de către Saussure, dar nu numai) cauzal. Cu alte cuvinte, arată E. Coșeriu, se caută răspuns la întrebarea de ce se schimbă

limbile. În acest punct, poziția acestuia este radicală: el atrage atenția, pe urmele lui Pagliaro, că dinamica limbii nu poate fi judecată în perspectivă cauzală, căci, spune Coșeriu, această perspectivă generează de la sine exterioritatea schimbării. Perspectiva corectă este cea finalistă. Observația îi prilejuiește lui Coșeriu actualizarea unei afirmații celebre a lui W. von Humboldt: limbile sunt activități, nu produse. Activitatea este a vorbitorilor. Cu această perspectivă finalistă, Coșeriu arată că este cel mai firesc să considerăm că schimbarea este internă limbii. Într-adevăr, prin activitatea fiecărui vorbitor, limba se face și se reface, și astfel stă în însuși modul ei de existență să se modifice.

Recursul la finalism și la rolul pe care îl are vorbitorul îi permite astfel lui E. Coșeriu o deplasare semnificativă de accent în conceptele saussuriene pe care le comentează. E. Coșeriu atrage atenția că în relația dintre vorbire și limbă, aceea care este fundamentală este vorbirea, căci tocmai din vorbire se poate abstrage ceea ce Saussure și continuatorii săi au numit limbă.

Lecții de lingvistică generală (2000) oferă imaginea pe care savantul și-a format-o despre știința limbii. Ca în toate lucrările, și aici amprenta personală este puternică. O imagine despre ce este și ce face lingvistica nu se poate construi fără istoria acestei discipline. E. Coșeriu reușește însă a face istorie fără exces de cronologie și fără expunere narativă istorică explicită. Aceasta „este prima calitate a acestei lucrări. În al doilea rând, lucrarea leagă sistematic metodele și principiile de cercetare ale lingvisticii de metodele celorlalte științe și le găsește tuturor un numitor comun încurente sau idei filosofice” [17, p. 147].

Imaginea pe care o construiește E. Coșeriu despre istoria științei limbii se definește simplu, sintetic și convingător pe baza unei opoziții între două tipuri de curente de gândire: *pozitivism și antipozitivism*. *Pozitivismul lingvistic* – formă particulară a pozitivismului – este la E. Coșeriu un concept flexibil (dar perfect justificat istoricește) care cuprinde originile lingvisticii științifice, forme târzii ale premodernismului lingvistic, dar și forme de lingvistică actuală. Flexibilitatea conceptului stă în faptul că întrupări ale pozitivismului apar, după cum arată acesta, în mai toate științele umane, iar nota comună a acestor manifestări este dată de cele patru principii pe care le identifică Coșeriu: „principiul atomismului, principiul substanței, principiul evoluției și principiul naturalist” [38, p. 587].

Principiul atomismului îndeamnă cercetarea lingvistică să se concentreze asupra faptului singular pe care îl studiază. Descoperirea, făcută de fonetica experimentală (că niciun sunet din vorbire nu se reproduce identic de două ori) este tocmai o ilustrație a atomismului. Pe de altă parte, principiul substanței reunește în aceeași clasă fenomene care sunt foarte diferite ca funcție. Este un principiu des întrebuițat în etimologie, pentru că, în principal, tocmai în acest tip de cercetare găsim continuități pur materiale, adică de substanță. De pildă, fr. pas (substantiv) stă la originea fr. pas (adverb de negație), deși numai substanța fonică e comună celor două forme.

Principiul evoluției afirmă că limbile sunt supuse schimbării. În virtutea acestui fapt, sunt căutate cauzele de schimbare. În sfârșit, principiul naturalist asumă că metoda de cunoaștere în lingvistică trebuie să urmeze metodele din domeniul științelor naturale.

Antipozitivismul lingvistic în reprezentarea coșeriană este o cercetare ghidată de principii opuse: primatului faptului individual i se opune, în antipozitivism, faptul cuprins într-un ansamblu, care este un sistem. Două fapte de limbă sunt judecate în antipozitivism, nu după asemănarea lor materială, ci după funcția îndeplinită. Evoluția este de multe ori pusă între paranteze în favoarea descrierii. Iar apropierea lingvisticii de științele naturale îi este preferată în antipozitivism apropierea de științele umane.

Cele două modele epistemologice sunt, desigur, ideale, dar anumite combinații de trăsături definesc curente concrete. Combinațiile, și acest lucru este deosebit de important pentru a înțelege valoarea demersului lui Coșeriu – „pot fi din ambele curente: structuralismul, de pildă, aderă la primele trei principii ale antipozitivismului, dar păstrează din pozitivism distanța față de familia științelor umane: într-adevăr, structuralismul este profund atașat ideii că face știință naturală, chiar dacă într-un mod inovator” [38, p. 589].

Generativismul, pe de altă parte, neagă și el atomismul și substanțialismul. Dar deși în generativism există o miză mare în ideea de creativitate lingvistică, această miză nu conduce spre asumarea istoricității limbajului și nici spre opțiunea pentru o explicație finalistă în limbă. În schimb, generativismul rămâne atașat modelului naturalist al științelor.

Volumul *Universul din scoică* apărut la Editura Știința în 2004, reprezintă, în temei, interviuri realizate de profesorul Gheorghe Popa, rectorul Universității Pedagogice „Alecu Russo” din Bălți, Nicolae Leahu și Maria Șleahțișchi. În aceste interviuri „magistrul Eugen Coșeriu își rostise Elegiile de la Bălți” [37, p. 164].

Vorbind, Eugeniu Coșeriu se impunea printr-o ținută de un calm regal. Așezat comod, dar nu relaxat, într-un fotoliu adânc (în timpul imprimării primului interviu) sau stând la birou, pe un scaun obișnuit, scrutându-ne direct, cu priviri fugare (în timpul celui de-al doilea), profesorul comunica, lucid și grav, într-un ritm lent, ușor sacadat, gesticulând cu măsură. De exemplu, când improviza, verticalizând palma, „dansul albinei”, care își „informează” astfel suratele că a găsit nectar. Foarte atent la reacțiile noastre, când sesiza că începem să dăm semne de „desperare” interioară, făcând efortul de a rămâne – fără a-l întrerupe! – pe unda explicațiilor sale, „cobora”... în agora, având și exemplele sau nuanțele de-a gata. Posesor al unei extraordinare vocații pedagogice de a transmite în timp scurt o informație consistentă, E. Coșeriu „structura tenace un discurs policrom, îmbinând spectaculos teoria pură cu exemple din diferite limbi, lingvistică și poetică, filozofia și poezia sau estetica și istoria civilizațiilor. În scurtele pauze pe care și le lua, interlocutorul nostru avea un comportament firesc, de o naturalețe studiată însă, rupând bunăoară

și împărțindu-ne câte o bucată dintr-un colac frumos împletit (de la Mihăileni), gustând din cafeaua și coniacul pe care îl aveam în apropiere sau declamându-ne pasaje întregi din Sadoveanu, Creangă (în liceu, îl jucase pe Harap-Alb, cum ne mărturisii cu o mândrie nostalgică) și Ion Barbu. Nu, nici în trei – m-am gândit uneori – nu l-am fi putut concura la impresionanta cantitate de texte pe care le purta cu o uimitoare dezinvoltură pe culoarele memoriei” [38, p. 165].

Volumul se încheie cu frumoasele cuvinte spuse de marele lingvist E. Coșeriu și editate pe ultima copertă: „... nu trebuie să uităm că poetul este poet în sens absolut și că cine a scris o singură poezie perfectă este un poet la fel de mare ca și Dante, care a scris *Divina comedie*, [...]. Ceea ce le cer eu tuturor e să nu afirme ceva fără a fi informat, să nu vorbească despre geometria cutare dacă nu știe ce este aceasta. Bunăoară, eu nu apreciez poezia numai pentru că e modernă, dar nici nu o resping pentru că-i modernă, ci înțeleg că toate acestea sunt doar aspecte de instrumentalitate și că un sonet al lui Shakespeare poate fi la fel de modern ca unul al lui Mallarmé” [22, p. 11].

Operă de sinteză, *Istoria filozofiei limbajului. De la începuturi până la Rousseau* (2011), încununează strălucit un parcurs intelectual de excepție. Lucrare de vastă erudiție, Istoria este din aceeași familie spirituală cu opera lui E. Cassirer, *Filosofia formelor simbolice*. Diferența este că, la E. Coșeriu, traseul istoric parcurs demonstrează cât de adânci sunt rădăcinile filosofice ale lingvisticii științifice. Marea lecție a acestei lucrări este astfel că nu poate exista știința a limbii fără filosofare asupra limbii. În al doilea rând, prin focalizarea asupra temei limbajului, Coșeriu „arată cât de constantă este această temă în marea filosofie europeană” [18, p. 45].

Creată în exil, opera lui Coșeriu a fost, înainte de 1989, parțial cunoscută în mediile private ale comunității lingvistice din România, iar, după 1971, și citată în lucrările științifice din țară. Intrarea operei în circuitul public academic s-a făcut însă abia după 1989. Au contribuit la aceasta, în primul rând, eforturile profesorului și cercetătorului Nicolae Saramandu, traducător a două dintre operele importante ale lui Coșeriu. Tot lui Nicolae Saramandu i se datorează și „un amplu interviu, apărut în volumul *Lingvistica integrală. Interviuri cu Eugeniu Coșeriu*, precum și editarea a două cicluri de prelegeri, sub numele de *Filozofia limbajului*, și, respectiv, *Limba română, limbă romanică*, mai întâi în revista *Fonetică și dialectologie*, și apoi reluate în volumul editat de Academia Română și de Institutul de Lingvistică, Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *In memoriam, Eugeniu Coșeriu*” [38, p. 599].

Tot după 1989, ideile lingvisticii coșeriene au devenit cu adevărat fertile pentru mediile științifice românești: grupuri de lingvistică coșeriană sau cercetători cu astfel de opțiuni au apărut la Iași, Cluj și București. Posteritatea operei coșeriene este deci abia la început.

1.2. Aprecieri critice ale prestigiului mondial al cercetărilor lui Eugeniu Coșeriu

Astăzi opera lui Eugen Coșeriu, e cunoscută, practic, de toți acei care, în orice punct al globului pământesc, și-au consacrat viața și activitatea studierii „limbilor istorice concrete” sau limbajului ca fenomen.

Până în prezent s-au publicat sute de studii și de articole consacrate în special concepțiilor lingvistice expuse în lucrările științifice ale profesorului Eugen Coșeriu (printre autorii publicațiilor de acest fel figurează și destui lingviști din România și R. Moldova), iar în legătură cu împlinirea a 50, 60, 65, 70, 75 și 80 de ani de viață i-au fost dedicate ediții festive omagiale, care au întrunit în cele peste 6000 de pagini ale lor studiile a mai bine de 400 de specialiști din circa 75 de țări. Printre ele numărându-se culegeri speciale în mai multe volume, cum ar fi „*Logos semanticos*”, *Studia linguistica in Nonorem Eugenio Coseriu* (Berlin - New-York - Madris, 1981, 5 volume, LXX + 2376 p.), „*Studia in honorem Eugenio Coseriu* (Tübingen, 1983) sau numere și tomuri ale unor publicații periodice, consacrate, cum ar fi „*Dacoromania*”, „*Hommage au Professeur Eugenio Coseriu*” (Freiburg - München, 1983), „*Omul și limbajul său: „Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu”* (Analele științifice ale Universității „AL.I. Cuza din Iași, Iași, 1993), Revistă de lingvistică și știință literară: *Omagiul profesorului Eugeniu Coșeriu la 75 de ani*, Chișinău, nr. 5, 1996, 169 p [35, p.190].

În Enciclopedia Universală Britanică (tradusă și editată în București (2010, 16 volume) în volumul IV, este descrisă mai detaliat personalitatea de geniu a lui Eugen Coșeriu:

„Coșeriu Eugen (27.07.1921, Mihăileni, jud. Bălți, Basarabia, România, azi Republica Moldova – 07.09.2002, Tübingen, Germania) Lingvist român. După ce și-a încheiat studiile superioare în România și în Italia, s-a stabilit în Germania. A obținut, la Roma, doctoratul în filologie cu o teză despre influența poeziei epice medievale franceze și italiene asupra poeziei epice slave meridionale, iar la Milano a obținut doctoratul în filozofie cu o teză despre dezvoltarea ideilor estetice în literaturile romanice. Construind pe baze critice și structural-ficționale o teorie lingvistică personală (lingvistica integrală), s-a impus pe plan mondial drept cel mai important teoretician al limbajului în ultimele decenii ale sec. XX. A publicat studii esențiale de filozofia limbajului, romanistică generală și aplicată, geografie lingvistică, lingvistica textului: *Introducere în lingvistică* (1951), *Sistem, normă, vorbire* (1952), *Logicism și antilogicism în gramatică* (1957), *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbului lingvistic* (1958), *Teoria limbajului și lingvistica generală* (1962), *Principii de semantică structurală* (1977), *Studii de lingvistică romanică* (1977), *Introducere în lingvistică* (1986) etc. Membru de onoare al Academiei Române, al Academiei Republicii Moldova, precum și al altor academii de prestigiu. A predat la universitățile din Milano, Montevideo, Bonn, Frankfurt pe Main, Tübingen” [37, p.157].

După cum relevă Eugenia Bojoga: Dacă pentru cititorii noștri, familiarizați cu numele lui

Eugeniu Coșeriu și cu aportul său în domeniul lingvisticii, impactul pe care l-a avut teoria sa în țări ca Spania, Germania sau Italia ar fi ceva aproape firesc, „pătrunderea teoriei sale lingvistice într-un spațiu atât de exotic ca Japonia sau Coreea s-ar putea să impresioneze de-a dreptul. Anume aici, în anii '80, au apărut în niponă mai multe volume din Coșeriu, un fel de *Opere alese*, ediție de lux, care în Occident sunt o raritate bibliografică” [5].

Lingvistica din Țara Soarelui Răsare și-a demonstrat de multă vreme receptivitatea sa, japoneza fiind prima limbă în care a fost tradus, în anii '20 ai secolului trecut, și celebrul *Curs de lingvistică generală* al lui F. de Saussure, care a însemnat actul de naștere a lingvisticii moderne, structuraliste. În cazul lui E. Coșeriu, a existat un amplu și substanțial proiect de traducere a principalelor sale studii în scopul cunoașterii și asimilării paradigmei lingvisticii integrale, desfășurat pe pe parcursul mai multor ani. Mai întâi a fost constituit un grup din 18 persoane, traducători și lingviști, care urmau să se implice în procesul de traducere, apoi E. Coșeriu „a fost invitat în Japonia unde timp de o lună a pus la punct strategia traducerii și a coordonat terminologia și conceptele, ceea ce în alte spații culturale nu s-a făcut, spre exemplu în fosta URSS, Coșeriu de multe ori nici nu știa că este tradus. Coșeriu era foarte exigent orice traducere și era mulțumit pe deplin cu transpunerea operei sale în alte limbi, considera versiunea Japoneză ca fiind una de referință și totdeauna vorbea cu mare admirație despre lingviștii Japonezi” [18, p. 345].

Germanul Hans Helmut Christmann, remarcabil discipol al lui Eugeniu Coșeriu, spunea despre dascălul său: „*Dacă e să spunem lucrurile așa cum sunt*», *atunci trebuie să recunoaștem că avem de a face cu un gigant*” [12]. Este o apreciere înaltă dată cărturarului nostru, Germania fiind țara ce l-a găzduit în ultima parte a vieții (1963-2002) și care i-a oferit condiții adecvate pentru munca științifică și pedagogică. Foștii săi discipoli nemți (peste jumătate din cei mai cunoscuți romaniști germani sunt elevii eminentului pedagog) consideră că Eugeniu Coșeriu a devenit un simbol pentru Universitatea din Tübingen. Aici Eugeniu Coșeriu a activat, de-a lungul anilor, în calitate de profesor de lingvistică generală, de filosofia limbajului, de lingvistică romanică, șef al seminarului de limbi romanice și decan al facultății. A fost mentorul mai multor generații de cercetători care formează astăzi vestita „Școală Lingvistică de la Tübingen”.

Potrivit lui Kabatek J., E. Coșeriu este văzut frecvent ca un structuralist pur, dar susține că opera sa a urmat întotdeauna două seturi de obiective. Pe de o parte, aceea de a lua în serios lingvistica structuralistă în toată extinderea sa, adică acoperind toate domeniile limbajului; pe de altă parte, aceea de a-și arăta limitele, deoarece, pentru E. Coșeriu, „structuralismul oferă doar o viziune parțială a limbajului, lăsând între paranteze o serie de fapte (excluse de celebrele „șapte distincții”) de realizat scopul său. Datoria „lingvisticii integrale” este, așadar, să treacă și dincolo de structuralism și să reintegreze tot ceea ce a exclus” [34, p. 487].

De fapt, E. Coșeriu susține necesitatea de a merge dincolo de structuralism. Pentru el, „a

trece dincolo” nu înseamnă a desființa, ci a recunoaște tot ceea ce este valabil ca punct de vedere, ca concept și rezultate pozitive în ceea ce privește cunoașterea limbii și a limbilor și a restabilii totul. Ceea ce a exclus: „*Este vorba de contabilizarea tuturor competențelor subiectului lingvistic, a tuturor cunoștințelor pe care subiectul lingvistic le folosește atunci când vorbește*” [19, p.45]. În acest sens, E. Coseriu subliniază perspectiva lingvisticii integrale, adică lingvistica care admite puncte de vedere diferite, în jurul aceleiași probleme. Ideea lingvisticii integrale a fost citată de Coseriu în anumite lucrări, mai ales când s-a poziționat pe rolul diferitelor domenii ale lingvisticii.

Potrivit lui Hassler G.: „*Coșeriu a vorbit de mai multe ori despre starea actuală a lingvisticii. Părea să fie pesimist în ceea ce privește capacitatea lingviștilor de a-și vedea în mod critic propria lucrare. Primul pas către lingvistica integrativă ar fi, așadar, să arătăm munca desfășurată și limitele fiecărei metode*” [31, p. 31].

Tot conform lui Hassler G., E. Coșeriu a efectuat această lucrare în cadrul semanticii structurale. Urmând postulatul lingvisticii integrale, el „*încearcă să restabilească studiile pe care le-a eliminat în mod deliberat din semantica structurală: metalimbaj, discurs repetat și variație lingvistică*” [31, p. 29].

Lingvistul japonez Takashi Kamei afirma, în 1981, că Eugeniu Coșeriu este „*un lingvist pentru secolul XXI*”. Construind pe baze critice și structural-funcționale o teorie lingvistică personală (lingvistica integrală), s-a impus pe plan mondial drept cel mai important teoretician al limbajului în ultimele decenii ale sec. XX. A publicat studii esențiale de filozofia limbajului, romanistică generală și aplicată, geografie lingvistică, lingvistica textului: *Introducere în lingvistică* (1951), *Sistem, normă, vorbire* (1952), *Logicism și antilogicism în gramatică* (1957), *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbului lingvistic* (1958), *Teoria limbajului și lingvistica generală* (1962), *Principii de semantică structurală* (1977), *Studii de lingvistică romanică* (1977), *Introducere în lingvistică* (1986) etc. Membru de onoare al Academiei Române, al Academiei Republicii Moldova, precum și al altor academii de prestigiu. „A predat la universitățile din Milano, Montevideo, Bonn, Frankfurt pe Main, Tübingen” [37, p. 157]. După cum relevă Eugenia Bojoga: „Dacă pentru cititorii noștri, familiarizați cu numele lui Eugeniu Coșeriu și cu aportul său în domeniul lingvisticii, impactul pe care l-a avut teoria sa înțări ca Spania, Germania sau Italia ar fi ceva aproape firesc, pătrunderea teoriei sale lingvistice într-un spațiu atât de exotic ca Japonia sau Coreea s-ar putea să impresioneze de-a dreptul. Anume aici, în anul 80, au apărut în niponă mai multe volume din Coșeriu, un fel de *Opere alese*, ediție de lux, care în Occident sunt o raritate bibliografică” [2, p. 235].

Ciobanu Anatol menționează că „după utilitatea, profunzimea și noutatea doctrinelor lansate, după forța de pătrundere în labirintul tainic al structurilor multor limbi cercetate, după capacitatea de analiză și sinteză a faptelor și fenomenelor din nenumărate graiuri omenești, după

viziunea de ansamblu și originalitatea metodologiei propuse, prof. E. Coșeriu își ocupă locul meritat alături de celebri lingviști ai lumii”. [41]

Domnul Benjamin Garcia Hernandez, profesor de filologie clasică și lingvistică latină la Universitatea Autonomă din Madrid, se numără printre discipolii indirecti ai lui Eugeniu Coșeriu. Familiarizându-se de tânăr cu teoria semantică a lui E. Coșeriu, „profesorul madrilen va aplica modelul lexematicii la descrierea limbii latine, va dezvolta distincțiile metodologice coșeriene și va inaugura o direcție de cercetare în acest domeniu” [1].

Receptarea contribuției lui Coșeriu la autonomizarea filozofiei limbajului, formându-și o viziune comprehensivă, riguroasă și cuprinzătoare, ceea ce îl singularizează în epocă. În acest mod, Jurgen Trabant îi atribuie o impresionantă autoritate de a preciza că Coșeriu „știe și spune care este sarcina filozofiei și a științei”. [6] Acesta prezintă filozofia drept elemental care își pune problema sunsului ființei.

În schimb, Donatella Di Cesare afirmă că Eugeniu Coșeriu din toate punctele de vedere, un „clasic”: „«clasic» nu este un model supraistoric, ci este un mod «eminamente al ființei istorice», deoarece în trecerea timpului conservă din trecut un «non-trecut» care îl face contemporan în orice epocă” [7, p.149]

Istoric și filozof al limbii, poliglot, cum rar se mai întâlnesc în zilele noastre, prof. E. Coșeriu a lansat idei, teorii, reflecții, sugestii care au trecut frontierele continentelor și circulă în nenumărate țări din lume, unde simt preluate, împărtășite și dezvoltate.

În cele vreo 40 de volume și sute de articole științifice publicate prof. Coșeriu a tratat cu lux de amănunte, original și captivant, mai toate problemele-cheie referitoare la: *lingvistica generală, istoria lingvisticii, teoria și filozofia limbii, fonetica generală și fonologia, lexicologia și semantica, gramatica, stilistica, sociolingvistica, etnolingvistica, dialectologia, teoria și practica traducerii și multe altele*. Ciobanu Anatol afirmă că, practic, „nu există domeniu al lingvisticii care nu ar fi fost abordat de excelentul savant-enciclopedist. Monismul concepției lui filozofice i-a permis găsirea explicațiilor plauzibile tuturor fenomenelor cercetate, atât de ordin general, cât și de ordin particular” [41].

Rolul de întemeietor

În numeroasele sale lucrări de orientare generală, teoretică, autorul a elaborat probleme ca: *sistem-normă-vorbire; sincronie-diacronie-tipologie; logismul și antilogismul în gramatică; omul și limbajul său; critica glotocronologiei; rolul aspectului situativ în lingvistică; despre dezvoltare în domeniul lingvisticii; semantica diacronică structurală; tipologia câmpurilor lexicale; semnificatul și semnificatul în lumina semanticii structurale; caracterul arbitrar al semnului lingvistic; problema părților de vorbire; logica limbajului și logica gramaticii; posibilitățile și limitele gramaticii contrastive; semantica și gramatica; problema universalităților în limbă; studiul*

funcțional al vocabularului; principii ale sintaxei structurale; limbajul și politica etc [33, p. 350].

Pentru merite deosebite în cercetarea științifică a limbajului uman profesorul E. Coșeriu a fost ales în diferite perioade membru, vicepreședinte și președinte al unei serii de societăți, cercuri și consilii științifice de profil lingvistic: membru al Societății de Lingvistică din Paris, al Cercului Lingvistic din New York, al Asociației Internaționale de Fonetice, al Societății de Lingvistică Romanică etc.); membru de onoare al Societății Lingvistice din America, al renumitului Cerc Lingvistic de la Praga (în care au activat la începuturi somități de talia lui R. Jakobson, N. Trubetzkoy, S. Karcevsky, V. Skalicka ș.a.); vicepreședinte și președinte al Societății Lingvistice Europene și al Societății de Lingvistică Romanică, președinte al Asociației de Cercetări Umanistice Moderne.

Berejan Silviu a menționat că E. Coșeriu „devine pe parcursul anilor membru al multor academii din diferite țări și orașe. Este ales membru corespondent al Academiei Regale Spaniole, al Academiei de Limbă din Chile, al Academiei de Științe din Bavaria; membru titular al Academiei de Filologie din Brazilia, al Academiei Regale din Norvegia, al Academiei de Științe din Heidelberg, al Academiei de Științe din Milano, al Academiei Europene din Londra și al altor câteva; membru de onoare al Academiei de Științe și Arte Româno-Americane, al Academiei de Științe din Republica Moldova, al Academiei Române” [4, p. 324].

Ca reputat specialist-lingvist, distins cu multiple titluri și grade științifice și pedagogico-didactice, Eugeniu Coșeriu ține cursuri de lingvistică (generală, indo-europeană, romanică și spaniolă) la o serie întreagă de universități sud-și nord-americane, europene și chiar japoneze, în calitate de profesor invitat sau asociat („Gastprofessor”, cum i se spune în Germania).

Potrivit lui Grigore Vieru, „*Eugen Coșeriu este cel mai de seamă lingvist modern al lumii. În afară de harul său lingvistic de excepție, Eugen Coșeriu avusese și alte minunate calități. Una din ele a fost modestia. Vorbea aproape în șoaptă, ca și cum se temea să nu deranjeze pe cineva. Nu l-a auzit nimeni niciodată să declare că face parte din elita lingvistică a lumii. Deși el însuși era o întreagă elită. La această atât de rară însușire la români am adăuga încă două, la fel de rare: fanatica dragoste pentru profesiunea sa și nemărginita capacitate de muncă – moartea l-a găsit, numai piele și oase (era slăbit de o nemiloasă boală), la masa de scris*” [39, p. 340].

Pentru Dumbrăveanu Ion Eugen Coșeriu a fost „*un aprig și consecvent apărător al limbii române. în acest sens, lipsa lui se lăsa simțită mereu în Basarabia înstrăinată. Cumpătat și bonom din fire, Domnia Sa devenea de fiecare dată când cineva atenta la adevărul științific*” [28, p. 343].

Munteanu Cristinel a subliniat că este necesar ca tinerii lingviști de azi (români, îndeosebi) să seaplece cu mai multă hotărâre asupra lucrărilor lui Coșeriu. Nu e vorba de a adera necondiționat la teoria sa. „O receptare lipsită de critică l-ar fi nemulțumit profund pe savantul

care-și îndemna discipolii să fie independenți în gândire. Se vor găsi însă mereu principii, distincții și concepte în lingvistica sa ce pot fi aplicate cu succes la problemele spinoase ale limbajului” [35,p.351].

În viziunea lui Bantoș Alexandru, „lucrările lui Eugeniu Coșeriu, în special cele ce abordează, cu profunzime, competență și dexteritate profesională, identitatea limbii și a poporului nostru, trebuie să fie așezate la temelia politicii lingvistice și naționale din Republica Moldova. Recuperarea, prin editarea și studierea operei ilustrului basarabean, recunoașterea și conștientizarea la scara întregii societăți, indiferent de apartenența politică, etnică etc. a valorii și oportunității concepției coșeriene pentru asanarea climatului lingvistic, și de ce nu? - social și politic din Republica Moldova - va fi nu doar un semn de omagiu adus marelui nostru contemporan, dar, poate, înainte de toate, o dovadă că, în sfârșit, suntem liberi și gândim liber, fără prejudecăți, la destinul nostru dramatic, spectaculos, cu prăbușiri inimaginabile, dar totuși, peste vremi și vremuri, biruitor” [1, p.390].

1.3. Concluzii la capitolul I

Eugen Coșeriu este un lingvist teoretician prin excelență, un consecvent adept al structuralismului și funcționalismului, dar în același timp și un adversar deschis al formalismului extremist și al idealismului platonian în știința limbii.

Despre incontestabilul aport al Eugen Coșeriu la dezvoltarea științei despre limbă s-a scris mult și s-a vorbit și astăzi. Astfel putem sublinia două direcții: „concepția coșeriană asupra limbajului ca dimensiune primară a creației spirituale” și lingvistica integrală sau integralismul doctrinei marelui savant.

O trăsătură specifică a lui E. Coșeriu, ca savant, este toleranța față de alte teorii, de alte concepții și doctrine, pe care Domnia sa nu le acceptă integral. Se știe că savantul a manifestat o atitudine critică față de glosematica lui Hjelmslev, față de postulatul lui Saussure, preluat de capul școlii de la Copenhaga, și anume că „limba este formă, și nu substanță”.

Pentru Eugen Coșeriu, lingvistica se reprezintă ca o matrice de trăsături metodologice și epistemologice, din ale căror combinații urmează structuri particulare, adică școli, curente și orientări. Nimeni până la E. Coșeriu și nici după el nu a mai imaginat un asemenea mod, în același timp comprehensiv și sintetic, de descriere a fețelor multiple ale lingvisticii.

CAPITOLUL 2. CONSIDERAȚII PRIVIND UNELE DIRECȚII ALE LINGVISTICII COȘERIENE

2.1. Eugeniu Coșeriu și unitatea limbii române

În concepția lui Eugen Coșeriu, *Lingvistica*, numită de asemenea și știință a limbajului, glotologie sau glosologie (ff. linguistique sau Science du langage, ital. linguistica sau glottologia, germ. Sprachwissenschaft, engl. linguistics) și, mai puțin propriu, filologie, filologie comparată, gramatică comparată, „este știința care studiază din toate punctele de vedere posibile limbajul umanarticulat, în general și în formele sale specifice de realizare, adică în actele lingvistice și în sistemele de izoglose care, tradițional sau convențional, se numesc *limbi*” [16, p. 13].

Știința care studiază limbajul în esența sa precum și în aspectele sale generale, fără a se referi la o limbă anumită, se numește lingvistică generală, deseori identificată cu ceea ce cu mai multă precizie s-ar numi filosofia limbajului [16, p. 19-20].

În formă concretă, nu există *limbi*, ci numai *acte lingvistice* de expresie și comunicare, diferite de la un individ la altul și diferite, de asemenea, la același individ în funcție de circumstanțe. Nici un semn lingvistic nu are exact aceeași formă și aceeași valoare (semnificat) la toți indivizii care îl utilizează și în toate momentele când este folosit [16, p. 26].

Limba, în concepția lui S. Berejan, „a apărut din necesitatea imperioasă de comunicare; este cel mai important mijloc de transmitere și păstrare a informației prin funcțiile ei: expresivă, gnoseologică, constitutivă... [4, p. 9].

Eugen Coșeriu în *Lecții de lingvistică generală* menționează că „un aspect fundamental al limbajului este acela de a se manifesta întotdeauna ca limbă. Chiar fiind creație, producere continuă de elemente noi, limbajul este, în același timp, și *istoricitate, tehnică istorică și tradiție*„ [18, p. 249].

Marele lingvist Eugen Coșeriu ne-a lăsat o vastă operă teoretică, tratând toate problemele lingvisticii, abordând problema limbii române (îndeosebi cea din RM), bătând în poarta lumii, pentru a spune tuturor că există o limbă română unitară, pe care o vorbesc românii de pretutindeni. S-a implicat ca nimeni altul în apărarea idealurilor naționale, în soluționarea problemelor legate de numele adevărat al limbii și poporului nostru. E. Coșeriu, în cele două principii formulate în filozofia asupra limbajului (1. suveranitatea limbii asupra lumii și 2. libertatea subiectului vorbitor), menționează: „Nu trebuie să uităm că nu limba este determinată de realitate, ci dimpotrivă, realitatea este concepută prin intermediul limbii”, „...după ce aceasta, lumea, a trecut, în timp, în limbaj” (Logicism și antilogicism în gramatică) și „Limbajul este pentru noi o activitate liberă. El ține, deci, de însăși esența omului, întrucât numai omul poate acționa în mod liber” [15, p. 9].

Conform *Tratatului de lingvistică generală* limba „devine deseori elementul hotărâtor în constituirea unui popor, națiune, stat. Iar distincția între popoare și națiuni urmează geografic răspândirea în spațiu a limbilor respective, comunitatea lingvistică, faptul de a folosi cu toții același mijloc de comunicare” [31, p. 32].

Din perspectivă funcțională, limba se prezintă drept „fenomen general și abstract ce determină orice act individual de comunicare. Din aceeași perspectivă, vorbirea este concepută ca fenomen concret și particular ce se realizează prin acte individuale” [15, p. 18].

Eugen Coșeriu analizează afirmațiile precum că o persoană oarecare știe „multe *limbi*”, dar se mai spune de asemenea: *limba lui Cervantes, limba din Montevideo, limba din Andaluzia, limba marinarilor, limba spaniolă din Secolul de Aur, gramatica limbii spaniole, limba spaniolă de la origini până în zilele noastre* etc., și în fiecare din aceste expresii termenul are un sens diferit: mai amplu sau mai limitat, în timp sau în spațiu. Marele lingvist definește limba și ca sistem de izoglose. Astfel, în concepția lingvistului, *limba spaniolă* „semnifică sistemul de izoglose caracteristic spaniolilor și tuturor indivizilor care aparțin comunității lingvistice spaniole, adică ale căror acte lingvistice sunt în mare parte comune în Spania. *Limba din Montevideo* reprezintă sistemul de izoglose caracteristic acestui oraș, anume ansamblul actelor lingvistice comune montevidenilor. *Limba marinarilor* este sistemul de izoglose caracteristic limbajului tehnic al marinarilor, în timp ce în expresia *gramatica limbii spaniole* termenul *limbă* desemnează un sistem anumit de izoglose care se ia ca model de exprimare și comunicare” [3, p. 110].

Alt criteriu luat în discuție de Eugen Coșeriu este cel al *conștiinței vorbitorului*: anumite acte lingvistice aparțin unei anumite *limbi* istorice, dacă vorbitorul are conștiința că vorbește acea limbă, deci că vorbirea sa aparține unui anumit sistem lingvistic. Acest criteriu relevă exemple concludente de tipul: un țaran moldovean ar putea spune că vorbește *moldovenește* și nu românește, iar un țaran din Macedonia iugoslavă va zice că vorbește *macedoneana* (sau de asemenea, *sârba* sau *bulgara*, în conformitate cu ideile sale politice, cu studiile sale, cu tradițiile familiei sale), în timp ce din punct de vedere lingvistic este dificil să recunoaștem existența unei „limbi moldovenești” și a unei „limbi macedonene” ca diferite, respectiv, de limba română și de cea bulgară. De aceea, „în lucrările de lingvistică se vorbește adesea nu despre *limbi*, ci despre *dialecte* și *sisteme de dialecte*, iar acestora din urmă li se dă, dacă este nevoie, numele de *limbi*, chiar dacă limitele lor nu coincid în fiecare caz cu limitele tradiționale, politice sau culturale” [3, p. 35].

Lingvistul erudit menționează că în limba română se disting patru grupuri de dialecte: *daco-român, macedo-român, meglenoromân, istroromân*. Româna comună și literară este o formă a daco-românei, mai curând valahă (în special, sub aspect fonetic). Dar în [fosta] R.S.S. Moldovenească (creată prin anexarea Basarabiei la U.R.S.S.) unii nu au acceptat această limbă

comună și literară și au acreditat ideea existenței altei limbi, pe baza formei dialectale *moldovenești*. În consecință, în fosta Republică Sovietică Moldova se pretindea că *limba moldovenească*, deși din punct de vedere lingvistic nu reprezintă nimic mai mult decât un „subdialect” român, este „limbă” literară și națională. Adică, „în timp ce moldovenii din Moldova românească folosesc ca limbă comună româna literară, moldovenilor din Uniunea Sovietică s-ar fi vrut să li se impună ca limbă comună și literară o formă bazată pe *graiurile* locale de acolo” [15,p. 41].

După cum demonstrează Eugen Coșeriu, semnificația termenului *limbă* este deseori variabilă în uzul comun și depinde de diferite criterii mai mult sau mai puțin aplicabile și, în ultimă instanță, de convenții. Prin urmare, utilizarea acestui termen fiind, în fond sau de cele mai multe ori, convențională, ar fi bine să precizăm sensul pe care vrem să i-l dăm de fiecare dată când îl întrebuițăm. Astfel, într-o operă de gramatică va fi oportun să precizăm dacă „termenul *limbă* vrea să spună *sistem de dialecte* (sau dacă este vorba despre studiul științific al unui sistem de izoglose, cu toate eventualele sisteme mai mici pe care le cuprinde) ori pur și simplu *limbă comună* sau *literară* (adică dacă ne referim la un sistem unic de izoglose luat ca model)” [18, p. 45].

Referindu-se la limba română, Coșeriu menționează că din *punct de vedere genealogic*, limba română este în *primul rând*, pur și simplu latină sau neolatină în toate aspectele ei „moștenite” sau dezvoltate din cele moștenite și care reprezintă structurile ei esențiale. În al *doilea rând*, româna ține genealogic de „Romania orientală” și prezintă, deci, cele mai multe coincidențe „originare” (conservări și dezvoltări comune) cu italiana, mai ales cu italiana centrală și meridională: „dacă toate limbile romanice sunt «surori», italiana și româna sunt surori gemene” (G. Bonfante). În al *treilea rând*, atât prin elementele latine care-i sunt specifice (elemente păstrate numai în limba română ori în unul sau altul din dialectele ei, mai ales în dialectul dacoromân) și prin coincidențele cu alte zone conservatoare din Romania (cu sarda, zonă „izolată”, și cu portugheza-spaniola, zona „laterală”, în sensul lui M. Bartoli, ca și româna), cât și prin „divergența” originară, în cadrul latinei vulgare dunărene (datorită, în parte, substratului ei specific și influenței grecești vechi directe), și prin cea ulterioară (datorită, tot numai în parte, influenței slave și influenței grecești bizantine), limba română reprezintă o unitate autonomă în cadrul latinității în general și în cadrul României orientale. Și, anume, o unitate foarte omogenă: „*Tot ceea ce deosebește limba română, pe de o parte, de limba latină și, pe de alta, de celelalte limbi romanice e comun celor patru dialecte*” [17, p. 116]. În această privință, limba română ca limbă istorică este, precum se știe, mai unitară decât alte limbi romanice: mult mai unitară decât limba istorică italiană (în care dialectele primare prezintă diferențe uneori radicale), mai unitară decât franceza și cel puțin tot atât de unitară ca spaniola istorică, cu cele trei dialecte primare ale ei

(astur-leonez, caslilian, navaro-aragonez).

Din *punct de vedere tipologic*, limba română corespunde exact tipului lingvistic romanic general (fără franceza modernă). Ba chiar îi corespunde mai bine decât altei limbi romanice; de exemplu, prin faptul că are articolul hotărât enclitic, prin marcarea dublă a multor forme de plural (*pas – pași, cal – cai, roată – roii, floare – flori*), prin faptul că a înlocuit în mod consecvent toate comparativele de tipul *maior, melior* etc. Din acest punct de vedere, e mai avansat uneori dialectul dacoromân, alteori cel aromân; acesta din urmă, de exemplu, prin faptul că și la nominativ are astăzi nu numai *eu*, ci și *mine* și pentru *tu* are numai *tine* (adică, de flecare dată, formele dialectale corespondente).

Din *punct de vedere areal*, limba română, cu toate dialectele ei, „reprezintă o arie autonomă în spațiul lingvistic romanic, arie opusă mării arii romanice occidentale, adică tuturor celorlalte limbi romanice: tocmai din acest punct de vedere româna este azi singura reprezentantă a *latinității orientale* (din punct de vedere genealogic, e numai o unitate secundară în cadrul României orientale, iar din punct de vedere tipologic, nu e o unitate autonomă)” [19, p. 118].

Autonomia areală a limbii române în cadrul latinității e determinată în primul rând – și în sens negativ – de faptul că româna s-a dezvoltat fără influența constantă a latinei clasice și în afara rețelei de influențe reciproce care caracterizează limbile romanice occidentale, mai ales la nivelul limbilor comune și literare (în limba română, influența latină clasică și neolatină occidentală e, până foarte târziu, numai marginală și sporadică ori indirectă?. E ceea ce îl facea pe W. Meyer-Liibke să considere româna ca dezvoltarea cea mai „autentică” („spontană” și „naturală”) a limbii latine (vulgare). De altfel, o intuiție asemănătoare (deși foarte șubred fundată și greșit explicitată) o avusese deja Raynouard, care considera limba română ca dezvoltată direct din latină, fără faza intermediară romanică, pe care el o identifica cu provensala. Și nici Petru Maior nu era prea departe de aceeași intuiție.

În al doilea rând – și în sens pozitiv – autonomia areală a limbii române e determinată de substratul ei specific, de influența slavă și de contactele cu alte limbi neromanice în spațiul dunărean (cărora, în aria occidentală, li se opun alte substraturi, mai ales cel celtic, și influența germanică). Prin substrat și prin aceste contacte cu alte limbi, româna a fost atrasă într-o altă ligă lingvistică, așa-zisa ligă lingvistică balcanică. Acest fapt nu trebuie înțeles în sensul că limba română ar fi fost numai influențată de alte limbi: în realitate, influențele au fost reciproce. Cum am arătat de mai multe ori, latina dunăreană și preromâna au contribuit în mod decisiv la construirea ligii lingvistice balcanice; și foarte multe „balcanisme” sunt totodată „românisme”.

Lucrarea lui Eugeniu Coșeriu „*Unitatea limbii române – planuri și criterii*” ne oferă argumentele necesare pentru a răspunde la întrebarea: „*Ce este o limbă și cum trebuie să punem și să rezolvăm problema unității unei limbi?*” [19, p. 11].

Limbile sunt tehnici istorice, sisteme de tradiții istorice ale vorbirii, ale limbajului în general. Limbajul e guvernat de două principii universale: de cel al creativității – principiu comun al tuturor activităților culturale libere ale omului, și de cel al alterității – principiul comunității tehnicii istorice, căci limbajul este totdeauna și pentru alții, pentru o comunitate care se dezvoltă în istorie. Datorită alterității, „limbajul se prezintă sub formă de limbi, de tradiții comune. Dar dat fiind că limbajul e și creativitate, nu există limbi (tradiții istorice ale comunităților vorbitoare) monolitic unitare. În orice limbă vie descoperim o varietate în spațiu (*varietate diatopică*), o varietate între grupurile socioculturale de vorbitori (*diversitate diastratică*) și o varietate stilistică (*varietate diafazică*)” [2, p. 325]. Astfel constatăm existența unor dialecte, niveluri de limbă, stiluri de limbă. Și atunci spunem că o limbă este o colecție complexă de dialecte, niveluri de limbă și stiluri de limbă, care în parte coincid și în parte se prezintă ca divergente. Aceasta este o limbă pe care Eugen Coșeriu o numește „limbă istorică” [1, p. 390] și care nu este niciodată monolitic unitară.

Orice limbă istorică (este deci un conglomerat de astfel de omogenități (parțial coincidente, parțial divergente). Limba istorică nu este, așadar, niciodată, după el, monolitic unitară. Limbă unitară este, de fapt, numai *limba funcțională* (delimitată de lingviști în cadrul unei limbi istorice), care nu are nici diferențe dialectale, nici diferențe socio-culturale, nici diferențe stilistice. Numai limba funcțională, fiind unitară, poate fi considerată (de lingviști, în primul rând, dar și de vorbitori) drept limbă comună, drept *koiné* (adică limbă pentru întreaga comunitate a vorbitorilor).

Prin urmare, ca orice limbă istorică, româna constituie astfel o unitate în diversitate. O limbă unitară, susține în continuare Eugen Coșeriu, este numai o limbă pe care o pot delimita lingviștii în cadrul unei limbi istorice. Aceasta ar fi limba funcțională: o limbă fără diferențe în spațiu, fără diferențe socioculturale și fără diferențe stilistice. De fapt, prin procese istorice naturale și prin voința vorbitorilor se formează o *koiné*, o limbă comună. Dar și limbile comune prezintă divergențe. Unitatea limbii este totdeauna în concreto, un fapt relativ. Când „vorbit în istorie” și comparăm limbile între ele putem spune numai dacă o limbă este mai mult sau mai puțin unitară decât altă limbă.

Limba română (dacoromână) e o limbă cu mult mai unitară în raport cu limbile italiană, germană și altele. Dar nu e lipsită și de varietate dialectală. Continuitatea și discontinuitatea peisajului dialectal s-au aflat într-o firească conlucrare în vederea realizării unității actuale a limbii române în varietatea ei geografică. O limbă funcționează și se percepe concret în vorbire, care este o activitate universală ce se realizează prin indivizi particulari, ca membri ai unor comunități istorice. Limba se schimbă tocmai pentru că este determinată de o finalitate expresivă individuală. Vorbitorul își creează sau își structurează exprimarea utilizând o tehnică și un material anterior, pe care i le furnizează „știința” sa lingvistică. Limba, așadar, nu i se impune vorbitorilor, ci i se oferă:

vorbitorul dispune de ea pentru a-și materializa libertatea de expresie. Vorbirea înseamnă întotdeauna „a comunica”. Or, prin comunicare, „ceva se convertește în ceva comun”. Vorbirea înseamnă întotdeauna a vorbi o limbă. În limbaj este important „polul varietății”, care corespunde exprimării individuale, dar tot atât de important este și cel al „unității”, care corespunde comunicării între indivizi și constituie o garanție a înțelegerii reciproce.

Dar limba aceasta comună, spune în continuare profesorul, are nevoie și ea, pentru necesitățile comunicative ale comunității lingvistice, de o formă superioară, de „un fel de limbă comună a limbii comune, o *limbă standard*”, zice el. Pe aceasta Coșeriu o numește *limbă exemplară*. Ea este deci „idealul de limbă al unei societăți, sistemul căreia nu este încă realizat în întregime (în totalitatea sa), dar care tinde în permanență spre realizare deplină” [4, p. 113].

Prin urmare, când vorbim despre unitatea unei limbi, trebuie să știm despre ce nivel al acesteia vorbim: despre nivelul limbii istorice, despre cel al limbii comune sau despre cel al limbii exemplare.

La nivelul limbii istorice, s-a spus deja, nu se poate vorbi despre unitate, deoarece ea prezintă în mod obligatoriu diferențe dialectale, socioculturale și stilistice. „Aceasta înseamnă... că nu există, în realitate, o măsură absolută a unității...”[3, p.110], – subliniază profesorul. Cu cât mai sus „ne ridicăm de la limba istorică la limba comună și de la limba comună la limba exemplară”, cu atât unitatea ei tinde să se apropie mai mult de absolut, adică de idealul de unitate a limbii pentru întreaga societate (comunitate de vorbitori).

Dacă trecem acum de la concepția teoretică, general-lingvistică coșeriană a noțiunii de „unitate a limbii” la „unitatea limbii române”, am putea să menționăm că cele spuse de E. Coșeriu referitor la limbă în general se aplică pe deplin și la limba română.

Unitatea este o noțiune relativă, însă tocmai din acest punct de vedere unitatea limbii române este superioară, la fiecare nivel, unității altor limbi romanice și, uneori, superioară tuturor celorlalte limbi romanice.

Vorbind despre unitatea unei limbi și despre problema unității unei limbi, E. Coșeriu a menționat că trebuie să știm la ce nivel ne aflăm: „pe *planul limbii istorice*, pe *planul limbii comune* sau pe planul idealului de limbă, pe *planul limbii exemplare* (care niciodată nu este cu totul terminată, care este permanent, în același timp, parțial realizare și parțial proiect)” [20, p. 178].

Pe de altă parte, și într-o limbă funcțională, adică într-un singur sistem, fără diferențiere internă, trebuie să deosebim, ca în orice tehnică, cel puțin trei planuri: un plan al realizării tradiționale a acestei limbi, independent de faptul dacă aceste realizări sînt sau nu sînt funcționale; un plan superior, planul sistemului de funcțiuni ale limbii, al sistemului de opoziții funcționale ale

limbii; iar mai sus decât planul acestui sistem, un plan al tipului lingvistic, adică al principiilor opozițiilor și funcțiilor din sistem.

Unitatea tipologică a limbii române este unitatea tuturor limbilor romanice, în afară de franceza modernă, care s-a depărtat de tipul general romanic. Principiul general al acestui tip lingvistic este: determinări materiale interne, paradigmatică, pentru funcțiuni interne nerelaționale; și determinări sintagmatice (determinări în afara unității, determinări perifrastice) pentru funcțiunile relaționale. Uneori dialectul dacoromân este mai avansat în realizarea acestui tip, alături de dialectul aromân este mai înaintat, de exemplu, în faptul că a redus cazurile și la pronumele personal, care, pe lângă *io*, are și pe *mini*, și că pentru persoana a doua are numai *tini* (ca și italiana populară, care are *me* și *te*, și așa cum franceza, încă din perioada veche, înainte de a trece la noul tip romanic, a creat *moi* și *toi*).

Din aceste puncte de vedere limba română este, fără îndoială, mai unitară la acest nivel al limbii istorice decât franceza, mult mai unitară decât italiana, care ține, din punctul de vedere al limbii istorice, de două arii diferite în România, aria orientală și aria occidentală; dialectele septentrionale merg cu România occidentală.

2.2. Arta limbajului în concepția lui Eugen Coșeriu

Eugen Coșeriu demonstrează că lingvistica este **știința limbajului**. Coșeriu definește limbajul ca orice sistem de semne simbolice folosite pentru intercomunicarea socială, adică orice Sistem de semne care servește pentru a exprima și comunica idei și sentimente sau conținuturi ale conștiinței. Se poate concepe, prin urmare, o lingvistică foarte vastă, ca știință a oricărui limbaj posibil. Dar nu aceasta este lingvistica propriu-zisă: ea ar fi mai curând știința numită de Ferdinand de Saussure semiologie, adică știința generală a semnelor sau a tuturor limbajelor simbolice, din care lingvistica ar constitui numai o parte. În limbajul articulat distingem două realități de bază: actul lingvistic și limba sau sistemul căruia actul lingvistic îi corespunde. Realitatea concretă a limbajului este actul lingvistic, adică actul de a întrebuința pentru comunicare unul sau mai multe semne ale limbajului articulat: un cuvânt, o frază efectiv spuse sunt acte lingvistice.

Eugen Coșeriu numește limbaj „*orice sistem de semne care servește la intercomunicare, adică la a comunica idei ori stări psihice între doi sau mai mulți indivizi*” [16, p. 59]. Adeseori se numește limbaj orice tip de comunicare între ființe capabile să se exprime, fie ele oameni sau animale.

Eugen Coșeriu exemplifică studiile făcute asupra limbajului albinelor; precum și alte expresii semnificative întâlnite la alte animale: cai, câini etc. Cu toate acestea, menționează Eugen Coșeriu, lingviștii nu acceptă limbajul animal ca obiect al cercetării lingvistice, pentru că nu

recunosc în el caracteristicile esențiale ale limbajului uman. Într-adevăr, când se consideră expresiile animalelor drept limbaje, deci ca sisteme de semne, acestui ultim termen (*semn*) i se atribuie un sens foarte amplu și, în parte, discutabil. Ceea ce înțelegem de obicei prin semn „este un „instrument” care servește la redarea unei idei, a unui concept sau a unui sentiment, cu care semnul însuși nu coincide: instrument care evocă un concept în virtutea unei „convenții” și în conformitate cu o tradiție determinată, însă care nu are cu conceptul evocat nici o relație necesară de tip cauză-efect ori invers” [17, p. 21]. Vorbirea – procesul prin care omul a început să gândească și să-si exprime gândurile prin limbaj articulat.

Prin *limbaj*, omul își construiește o lume potrivită existenței sale spirituale: o lume *care poate fi gândită* (lumea experienței sensibile poate fi reprezentată, însă nu poate fi gândită). Limbajul este, astfel, *deschiderea* tuturor posibilităților culturale ale omului (aici fiind incluse gândirea discursivă, știința, filozofia, poezia). Tocmai în acest sens constata Hegel că limbajul este „voreilig”, întrucât conține dinainte toate formele dezvoltării spiritului. Toate celelalte aspecte referitoare la trăsăturile caracteristice ale limbajului decurg din acest fapt fundamental.

Limbajul este activitate *creatoare* și, prin aceasta, activitate culturală infinită. El este în același timp o formă a culturii și baza acestei culturi, îndeosebi ca *tradiție* culturală.

Limbajul este caracterizat prin cinci universalii, dintre care trei sunt primare: *creativitate*, *semanticitate*, *alteritate*, iar două sunt secundare sau derivate: *istoricitate* și *materialitate*. *Creativitatea (energeia)* caracterizează toate formele culturii. Printre aceste forme, limbajul este activitatea care creează *semnificate*, creând semne cu semnificații, și în acest fapt constă *semanticitatea* sa. Aceste semne sunt întotdeauna create pentru altul sau, mai bine zis, ca fiind dinainte și ale altuia, și în aceasta constă *alteritatea* sa. În acest sens, limbajul este manifestarea primară a *alterității*, a *existenței împreună cu altul*, caracteristică omului.

În *Introducere în lingvistică*, Eugen Coșeriu „stabilește locul limbajului în activitățile omului; legătura dintre limbaj și vorbire; limbaj și cultură. Limbajul, în concepția marelui lingvist, este un fenomen ce implică participarea a cel puțin două persoane în actul comunicării – formă fundamentală a activității noastre cognitive” [16, p. 48].

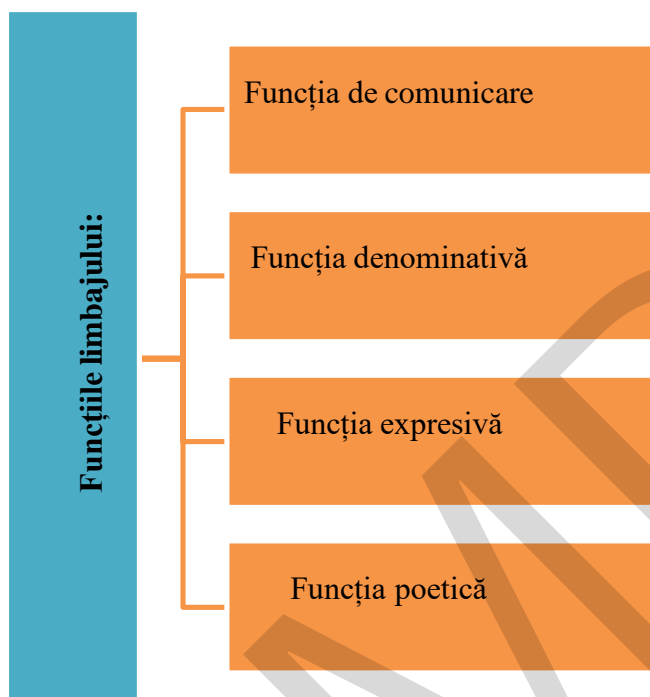

Figura 2.1. Funcțiile limbajului [14, p. 62]

Autorul a delimitat următoarele funcții ale limbajului:

- 1) „Esențială este funcțiunea ca *mijloc de comunicare* între membrii unei societăți. Această funcțiune este strâns legată de natura socială a limbii. Nevoia de comunicare guvernează apariția, dezvoltarea și perfecționarea limbajului.
- 2) *Funcțiunea denominativă*. Pentru exercitarea ei vorbitorii au la dispoziție un inventar de semne. Aceste semne denumesc percepțiile gândirii noastre, percepții care odată ce capătă nume devin mai stabile, gândirea putând să le manevreze cu mai multă ușurință. Limba funcționează așadar ca instrument al gândirii. Prin limbaj realitatea își poate prelungi existența în gândirea, în conștiința noastră. Prin cuvânt, realitatea e „la îndemâna” meditației, reflecției noastre. Limbajul permite gândirii să fixeze datele căpătate prin senzații și percepții. De aceea funcțiunea denominativă mai este numită și constitutivă sau mentală.
- 3) O altă funcțiune a limbajului este cea *expresivă*. Printr-un mesaj oarecare vorbitorul comunică nu numai o idee, un gând, ci și anume informații cu privire la propria persoană: sexul, vârsta, starea sufletească sau chiar atitudinea față de mesajul transmis. Mijloacele expresivității lingvistice sunt felurite. Cel mai întrebuițat mijloc este intonația. Alegerea unui anumit cuvânt din mai multe sinonime este legată de asemenea de persoana vorbitorului. Și procedeele morfosintactice stau la dispoziția expresivității lingvistice (de ex. timpurile verbale). Dintre procedeele sintactice ordinea cuvintelor este cea mai legată de expresivitate.
- 4) *Funcțiunea poetică* nu trebuie confundată cu funcțiunea expresivă. Datorită funcțiunii poetice

mesajele lingvistice pot provoca emoții artistice, limbajul devenind forma de expresie a artei literare” [16, p. 63].

Limbajul, mai susține E. Coșeriu, este o creație continuă a limbii, a formelor de cunoaștere în care se manifestă” [17, p. 16]. „Limbajul este o formă a vieții, noi trăim și lingvistic”. „Orice act lingvistic nou corespunde unor intuiții și unor situații de fiecare dată inedite, fiind prin urmare el însuși inedit: este un act de creație” ” [17, p. 16]. Dincolo de diferențele idiomatice, etnice, culturale, cunoașterea lingvistică (în viziunea coșeriană) este de multe ori o cunoaștere prin intermediul imaginilor, o cunoaștere metaforică ce se impune ca expresie unitară și imediată a unei „intuiții poetice” ce poate implica o identificare momentană a unor obiecte distincte.

1. Prioritatea absolută a limbajului
2. Limbaj și cultură
3. Universalitățile limbajului
4. Comunicare și comunitate
5. A numi și a spune
6. Conținutul lui *a spune*
7. Limbaj și poezie
8. Semnificație și ființare
9. *Semnificație, adevăr, existență*
10. Limbaj și lucruri

Figura 2.2. Zece teze despre esența limbajului și a semnificației în concepția lui

Eugen Coșeriu [20, p. 9]

Principala problemă a perspectivei filozofice și epistemologice e cea a esenței însăși a *limbajului*, concepție pe care Eugeniu Coșeriu și-a rezumat-o într-un text-sinteză extrem de dens. intitulat „*Zece teze despre esența limbajului și a semnificației*”, și pe care îl reproducem în continuare :

1. Prioritatea absolută a limbajului

Eroarea fundamentală a celor mai multe teorii (sau filozofii) ale limbajului e de a dori să

reducă limbajul la o altă facultate sau la o activitate printre facultățile (sau activități libere) ale omului: la înțelegere (gândire rațională), la spiritul practic sau la artă. Limbajul nu se lasă redus la altceva. Limbajul – Hegel a văzut bine acest lucru – este una dintre cele două dimensiuni ale *existenței* omului; cealaltă fiind munca. Omul este singura ființă care muncește și care vorbește, în sensul propriu al acestor termeni. Prin *muncă*, omul își contruiește neîncetat o lume potrivită existenței sale fizice. Prin *limbaj*, el își construiește o lume potrivită existenței sale spirituale: o lume *care poate fi gândită* (lumea experienței sensibile poate fi reprezentată, însă nu poate fi gândită). Limbajul „este, astfel, *deschiderea* tuturor posibilităților culturale ale omului (aici fiind incluse gândirea discursivă, știința, filozofia, poezia). Tocmai în acest sens constată Hegel că limbajul este „voreilig”, întrucât conține dinainte toate formele dezvoltării spiritului. Toate celelalte aspecte referitoare la trăsăturile caracteristice ale limbajului decurg din acest fapt fundamental” [20, p. 9].

2. *Limbaj și cultură*

Limbajul este activitate *creatoare* și, prin aceasta, activitate culturală infinită. El este în același timp o formă a culturii și baza acestei culturi, îndeosebi ca *tradiție* culturală.

3. *Universalitățile limbajului*

Istoricitatea rezultă din *creativitate* și *alteritate*. Ea înseamnă că tehnica activității lingvistice apare întotdeauna sub forma unor sisteme tradiționale proprii comunităților istorice, sisteme care se numesc *limbi*, ceea ce se creează în limbaj se creează întotdeauna într-o limbă. *Materialitatea* rezultă din *semanticitate* și din *alteritate*. Într-adevăr, *semanticitatea* este un fapt ce ține de conștiință și nu părăsește conștiința: pentru ca ea să fie pentru altcineva, trebuie să fie reprezentată în lumea sensibilă prin semnificații *materiali*. Bineînțeles că aceasta este situația și în cazul celorlalte activități culturale, ale căror conținuturi, se știe, se constituie doar în conștiință și trebuie să fie toate reprezentate în lumea sensibilă. Totuși, *materialitatea* limbajului este diferită de cea a altor activități culturale, deoarece ea este întotdeauna *materialitate specifică unei limbi*. Același lucru se întâmplă și în cazul specific caracterului *istoricității* lingvistice față de cea a altor activități culturale; în acest sens, stilurile, în artă, nu sunt analoge limbilor. Limbajul „este singura activitatea culturală (deci creatoare ca atare) definită de două universalii (*semanticitate* și *alteritate*), și nu de una singură, și că *alteritatea* apare aici de trei ori, având în vedere că ea condiționează *istoricitatea și materialitatea*” [20, p. 19].

4. *Comunicare și comunitate*

Limbajul este, cu certitudine, comunicare. Însă trebuie să facem diferența între *comunicarea a ceva*, fapt practic care pur și simplu poate să nu existe, fără ca limbajul să fie, prin aceasta, abolit, și *comunicarea cu altul*, fără de care limbajul nu mai este limbaj și care există

întotdeauna (ea este prezentă deja în crearea semnificațiilor), deoarece corespunde alterității funciare a limbajului. Din punctul de vedere al comunității, limbajul nu este doar un fapt social, un produs al societății comparabil cu instituțiile sociale, ci, dimpotrivă, el este, prin alteritate (și Aristotel a surprins foarte bine acest lucru în *Politeia*), fundamentul oricărei asocieri umane.

5. A numi și a spune

Cele două funcții fundamentale ale limbajului sînt *onomăzein* și *legein* (Platon): *a numi* și *a spune*, ceea ce corespunde aproximativ distincției între *lexic* și *gramatică*. Dar, „în timp ce în *numirea* (primară) totul este limbaj (pentru că e vorba de organizarea lumii în categorii și specii), în *spunere* (unde se pune problema stabilirii de relații în această lume și cu această lume) doar forma generică – modalitatea semantică a acestor relații – este, propriu-zis, limbaj, căci, din perspectiva substanței sale, *spunerea* este de asemenea știință, activitate practică, sentiment, artă (poezie) etc.” [20, p. 10].

6. Conținutul lui a spune

În conținutul exprimat și comunicat de *spunere*, trebuie să distingem *desemnarea*, *semnificația* și *sensul*. *Desemnarea* este referința la lucruri (stări de lucruri, evenimente, procese) extralingvistice (sau, mai bine spus, exterioare semnelor). *Semnificația* este posibilitatea obiectivă de desemnare dată în semnele unei limbi. *Sensul* este finalitatea fiecărei *spuneri*, conținutul propriu unui discurs ca atare (sau unui fragment de discurs). Astfel, constatarea, replica, răspunsul, întrebarea, obiecția, acordul, dezacordul, rugămintea etc (toți acei *logoi* ai stoicilor) sunt unități de *sens* și nu de semnificație. Din punct de vedere lingvistic, „*sensul* este finalitatea discursului dat (exprimat) prin semnificat (lexical, categorial, gramatical, ontic) și prin desemnare; la constituirea sa contribuie și cunoașterea lucrurilor și a cadrelor (contextelor). Conținutul exclusiv (și propriu-zis) lingvistic este, în consecință, *semnificația*” [20, p. 10].

7. Limbaj și poezie

Ca identificare a unei modalități a existenței, *semnificația* este un act de cunoaștere, mai precis, asemeni poeziei, de *cunoaștere intuitivă*. Aceasta i-a făcut pe unii filozofi să identifice limbajul cu poezia, cel puțin în ceea ce privește actele imaginare de creație. Cu toate acestea, semnificația (și, în consecință, limbajul) nu este identică cu poezia. Pe de o parte, semnificația este întotdeauna opera unui subiect înzestrat cu *alteritate*, în timp ce poezia este opera unui subiect absolut. Pe de altă parte, limbajul ca atare nu este decît semnificat (lexical, categorial, gramatical, ontic), în timp ce poezia este o *spunere* cu substanța sa proprie. Filozofii care identifică limbajul și poezia nu consideră limbajul decît ca *spunere*. Noi afirmăm, dimpotrivă, prioritatea limbajului și față de poezie. E cu totul altceva a spune că limbajul poetic este limbajul în plenitudinea sa funcțională.

8. Semnificație și ființare

Semnificația unui nume este *diacriticon tes ousias* (Platon): delimitare și, prin aceasta, constituire a unei *modalități* (tot virtuale) a ființării. În sine, *semnificația* unui nume este întotdeauna universală, deoarece ea nu numește *entități* recunoscute ca atare, ci o posibilitate infinită a *ființării*. Ea se găsește nu la sfârșitul, ci la începutul constituirii unei clase (care, în raport cu lumea reală, poate să fie și o clasă cu un singur membru cunoscut – de exemplu *soare*, *lună* – sau chiar o clasă vidă). De aceea, „desemnarea nu este faptul primar al limbajului, ci un fapt secundar, subordonat *semnificației*: este faptul de a raporta un lucru constatat la o *semnificație* deja dată. Numele propriu este, în limbaj, un fapt secundar: este un nume de identificare istorică a unei entități în interiorul unei clase deja recunoscute ca atare” [20, p. 11].

9. Semnificație, adevăr, existență

Semnificația (și, prin ea, limbajul ca atare) nu este nici adevărată, nici falsă: ea este anterioară distincției înseși între adevărat și fals. La fel, nereprezentând decât o modalitate virtuală (posibilitate) a ființării, ea este anterioară distincției între existență și inexistență (Aristotel). Adevărată sau falsă nu poate fi decât *spunerea* înțeleasă ca propoziție (*logos apofantikos*). La fel, doar cunoscând o *semnificație* putem constata existența entităților desemnabile care îi corespund. Este ceea ce eu numesc „*caracterul deictic* al limbajului: un nume „arată” o modalitate a ființării (sau, mai bine zis, el o constituie și o reprezintă), dar nu ne spune nimic despre ea” [20, p. 12].

10. Limbaj și lucruri

Limbajul e cel care conferă *existență* „lucrurilor”: el nu este o nomenclatură pentru clase de „lucruri” recunoscute dinainte ca atare. Bineînțeles, limbajul nu creează *entitățile*, ci le creează *ființarea*: le face să fie *într-un fel sau altul*, le face să fie *acesta* sau *acela*. Astfel, limbajul nu creează arborii, ci îl creează pe *a fi arbore* (și nu, de exemplu, plante în general sau reprezentând o altă specie). Acesta este modul în care limbajul ne conduce spre o lume ordonată de lucruri. Delimitind modalități ale *existenței*, el ne permite să constatăm sau să recunoaștem în lume *entități* corespunzând acestor modalități, oferindu-ne, în acest fel, posibilitatea de a cerceta lucrurile în ele însele și, în consecință, posibilitatea unor noi delimitări: delimitări de data aceasta obiective, având în vedere că sunt realizate în chiar lumea lucrurilor și pentru care se pot crea nume (termeni). Orice știință începe în mod necesar prin clasificări operate de limbaj, însă nu se oprește la aceste clasificări. Astfel se formează *limbajul tehnic* (sau terminologia). „Orice terminologie (chiar terminologia cunoașterii comune) este, în acest sens, inversul limbajului original non-terminologic: ea merge de la desemnare la semnificare și numește în mod efectiv clase recunoscute dinainte ca atare. Însă limbajul tehnic nu poate fi constituit decât în plan secundar dacă se pleacă de la delimitări deja realizate în și prin limbajul non-tehnic” [20, p. 12].

Concepția lingvistică a lui Eugeniu Coșeriu este una dinamică, întemeiată pe ideea *creativității limbii*, a identității originare dintre *limbaj* și *poezie*. Plecând de la ideea creativității limbajului și încercând să împacă creativitatea acestuia cu tradițiile fixate și cu normele sociale, Eugeniu Coșeriu ajunge să definească limbajul drept „o *activitate (energeia)*, care se bazează pe *Știința de a face (dynamis)*, *produsul (ergon)* fiind textul la nivel individual. Momentul în care s-a creat un cuvânt, acesta este actul poetic, care, de altfel, e de la «a face», deci «când s-a făcut», nu «când s-a întrebuințat». Pe urmă îl putem întrebuința în mai multe feluri și reproduce” [19, p.55]. Prin ideea de creativitate, Eugeniu Coșeriu plasează studiul limbii în sfera științelor culturii.

Potrivit lui Eugeniu Coșeriu, „subiectul creator al limbajului este totdeauna subiect între subiecte, nu este un subiect absolut sau universal. Este un subiect care se înțelege pe sine însuși ca subiect cu alte subiecte, ca un «eu» care recunoaște un «tu», adică un alt «eu» posibil” [18, p.16]. Astfel, conceptele de *creativitate* și *alteritate* se dovedesc fundamentale în cercetările coșeriene despre limbajul poetic, așa cum este și firesc într-o teorie a lingvisticii integrale. „Anume interesul pentru limbajul poetic l-a condus spre cercetarea și revelarea celor mai importante aspecte, cărora s-a consacrat ulterior, în special fundamentarea trihotomiei *limbă-sistem normă*” [21, p.51].

Totodată, limbajul poetic, în accepție coșeriană, nu mai este *antilingvaj*, diferit de celelalte limbaje, ci cumulează funcțiile acestora, devenind un *limbaj absolut*, iar în această ipostază, ajunge să fie identificat cu poezia: „*Limbajul* se poate face absolut în poezie, unde limbajul nu mai este numai semnificație și desemnare, ci este și *sens*. Și atunci limbajul devine absolut, e izolat, și devine operă”. În felul acesta, Eugeniu Coșeriu răstoarnă teoria bine încetățenită a *limbajului poetic ca deviere*, calificând, în fapt, limbajul cotidian, cel științific, drept devieri de la limbajul poetic, originar, venit dintr-o istorie absolută a spiritului, „unde faptul creat este faptul originar, care rămâne definitiv. Deci acolo nu se poate deosebi limbajul de poezie” [18, p. 17]. Menținând antinomia *limbaj poetic-limbaj cotidian*, lingvistul pledează pentru calificarea limbajului cotidian, dar și a celui științific, drept „drastice reduceri funcționale ale limbajului ca atare”, în timp ce limbajul poetic ar fi „*limbajul pur și simplu cu toate funcțiunile ca funcțiuni actuale*”.

Coșeriu considera limbajul poetic drept unul privilegiat: față de le se manifestă o preferință încă de la debuturile sale, în unul din primele studii, despre poezia ermetică: La lingua di Ion Barbu (1949), care nu a avut încă succes de traducere în limba română. Ulterior lingvistul s-a dedicat cercetării limbajului în general, „situând vorbirea la locul cel mai de cinste în teoria și filozofia limbajului, vechea pasiune însă nu a fost dată uitării, celebrul savant persistând în ideea de a împăca creativitatea limbajului cu tradițiile fixate și cu normele sociale ale limbajului. Cele mai prețioase observații în legătură cu problema majoră a limbajului artei circulă de mult în lingvistica de specialitate, mai ales în străinătate.”[3].

Teoriile despre arta limbajului poetic au fost publicate de autor în literatura străină, în literatura de specialitate română apărând mai târziu, abia în anii '80. Anume interesul pentru limbajul poetic l-a condus spre cercetarea celor mai importante aspecte, în special fundamentarea trihotomiei limbă – sistem – normă.

Coșeriu și-a concentrat teoria centrată pe conceptul subiectului de limbaj și pe dimensiunea alterității limbajului. Alteritatea limbajului este una din dimensiunile primordiale, comunicarea fiind întotdeauna orientată spre cineva. „Nu limbajul, ci limbajul absolut, dezlegat de celelalte subiecte, este identic cu poezia” [4, p.162]

Coșeriu realizează, finalmente, o analiză de-a dreptul originală a realității limbajului, văzută ca o schimbare perpetuă: „Cuvintele se schimbă continuu: nu numai din punct de vedere fonetic, ci și din punct de vedere semantic, un cuvânt nu este niciodată același [...]. Această schimbare continuă, această năzuință neîntreruptă de creație și de re-creație, în care, ca pe niște pânze ondulate cu mii de nuanțe sau ca pe suprafața scânteietoare a mării în bătaia soarelui, în nici un moment nu se poate fixa un *sistem static concret*, deoarece în fiecare moment sistemul se frânge pentru a se reconstitui și pentru a se frânge din nou în momentele imediat succesive – această schimbare continuă este tocmai ceea ce numim realitatea vie a limbajului” [20, p. 41].

Eugeniu Coșeriu a fost un foarte bun apreciator, cunoscător și valorificator al artei în general. Din acest motiv, doctrina coșeriană își poate găsi aplicare nu numai în domeniul lingvisticii, dar și în literatură, filosofie, istorie, etică etc. Ideea fundamentală de la care pornește Coșeriu rezidă în distincțiile cu care operează: “Limbajul absolut este, fără îndoială, poezie, nu se poate deosebi de poezie, este același tip de creație. Însă limbajul ca limbaj nu este absolut (este relativ, în opinia savantului. – *n.n.*). Limbajul se poate face absolut în poezie, unde limbajul nu mai este numai semnificație și desemnare, ci este și *sens*. Și atunci limbajul devine absolut, e izolat, și devine operă. Adică limbajul este ca un fel de materie a operei de artă, a poeziei – așa cum piatra sau culorile sînt materia sculpturii sau materia picturii –, însă o operă de artă, într-un sens, mult mai înaltă și mai dificilă, fiindcă aici materia însăși e vorbitoare, adică nu e numai materialitate, ci are și semnificație; *semnificația* devine și ea materie pentru a face un anumit sens” [5]. Poezia, arta în general, pentru sens se face. În întreaga-i viață de cercetător, în toată opera, Eugeniu Coșeriu n-a făcut altceva decât să-l caute și să ni-l demonstreze. Și a reușit mai bine ca nimeni altul.

2.3. Concluzii la capitolul II

În persoana savantului Coșeriu lingvistica contemporană sa aflat pe parcursul sec. XX „...în preajma unui gigant al filologiei”. Lingvistul E. Coșeriu a lansat idei, teorii, reflecții, sugestii ale căror izoglose au trecut frontierele continentelor și circulă în nenumărate țări din lume, unde sunt

preluate, împărtășite și dezvoltate.

Eugen Coșeriu a fost și rămâne un lingvist teoretician prin excelență, un consecvent adept al structuralismului și funcționalismului, dar și un adversar deschis al formalismului exagerat și al unui idealism extremist în știința limbii.

Orice limbă, indiferent de numărul vorbitorilor care o folosesc, nu este unitară, omogenă. Limba română este o unitate în diversitate pentru că prezintă și deosebiri generate de poziția geografică, de varietatea socială și de momentul vorbirii.

Astăzi opera dlui Eugeniu Coșeriu este cunoscută practic de toți acei care, în orice punct al planetei noastre și-au consacrat viața și activitatea studierii „limbilor istorice concrete” sau „limbajului” ca fenomen. Universități de pe toate continentele îi acordă lingvistului notoriu cel mai înalt titlu onorific universitar de Doctor Honoris Causa.

Eugen Coșeriu deconstruiește situația alambicată a limbii române din Republica Moldova dintr-un unghi de vedere foarte amplu, lărgind considerabil perspectiva de analiză pe până atunci. În felul acesta, el oferă o abordare integrală a limbii „moldovenești”, caracterizând-o din punct de vedere genealogic, tipologic și areal. Savantul o analizează totodată prin prisma varietății diatopice, diafasice și diastratice, insistând în mod deosebit asupra politicii și eticii lingvistice. Astfel, referindu-se la „teoria așa-zisei limbi moldovenești, inventată din considerente politice”, el a declarat că savantul lingvist onest este dator să ia atitudine față de acest fals, să-i dezvăluie esența și să-l combată cu ajutorul demonstrațiilor științifice.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Eugeniu Coșeriu, la ora actuală, este lingvistul cu cele mai multe și mai impresionante volume omagiale din lume, fapt care atestă implicit recunoașterea și amplă teorie rămâne viabilă și pentru sec. XXI.

Astăzi opera lui Eugen Coșeriu, e cunoscută, practic, de toți acei care, în orice punct al globului pământesc, și-au consacrat viața și activitatea studierii „limbilor istorice concrete” sau limbajului ca fenomen.

Analizând opera marelui E. Coșeriu, îl putem considera o celebritate, un adevărat clasic al lingvisticii teoretice și applicative, a publicat peste 50 de volume și sute de articole în limbile italiană, spaniolă, franceză, germană, engleză și a fost tradus în limbile japoneză (9 volume), chineză, arabă, greacă, finlandeză, rusă, georgiană, coreană, cehă, bulgară, etc. Plecarea dintre cei vii a genialului lingvist Eugen Coșeriu este o pierdere irecuperabilă pentru știința limbii din toată lumea. Numele și opera profesorului a înconjurat Terra, iar fiecare studiu al genialului savant este o carte de căpătii pentru lingviștii și filosofilor de orice orientare științifică.

Coșeriu a explicat lucrurile, fenomenele, problemele lingvistice într-o singură cheie: a evitat obscurul, implicitul, echivocul, dându-le prin aceasta fenomenelor și problemelor profunzime, autenticitate și veridicitate.

Studiile lui E. Coșeriu, deși au un academism de cel mai înalt grad, sunt, în același timp, ușor lizibile, atractive, accesibile și captivante. Secretul constă în faptul că cercetătorul își are un credo al său constând în 5 principii preluate de la filozoful grec Platon: 1. A spune lucrurilor pe nume – principiul obiectivității; 2. Principiul umanismului, 3. Principiul tradiției, 4. Principiul utilității publice; 5. Principiul antidogmatismului. Conducându-se de aceste principii, marele om al științei evită, pe cât îi pare posibil și necesar, extremele.

Opera lui Coșeriu are un alt tip de filiație, o filiație care transcende dincolo de raționalism, fără a cădea în iraționalism. Iată de ce studiile sale din domeniile stilisticii lingvistice, ale creativității lexicale și ale traductologiei sunt multilaterale cercetate de autorii generațiilor moderne.

Eugen Coșeriu a evitat opozițiile contradictorii, propunând mereu soluții noi, actuale și logice. Cea mai bună introducere în teoria lingvisticii integrale ne-o oferă textele coșeriene propriu-zise, care rămâne cartea de vizită pentru orice cercetător al acestui domeniu și în sec. al XXI-lea.

Eugen Coșeriu a manifestat de-a lungul activității sale o pasiune deosebită pentru definirea limbajului poetic, fiind recunoscut ca mare filosof al limbajului, opera sa fiind considerată un eveniment de excepție în domeniul științei limbajului.

În încheiere, putem sublinia, că e de datoria noastră și a generațiilor viitoare de a cinsti memoria marelui lingvist român-basarabean, să studiem și să valorificăm vasta-i operă lingvistică, opera acestui

adevărat gigant al științei filologice, conaționalul și patriotul acestui neam încă nedreptățit, cel care a fost și va rămâne mereu în știință și în memoria noastră – Eugen Coșeriu.

Lucrările lui Eugeniu Coșeriu, în special cele ce abordează, cu profunzime, competență și dexteritate profesională, identitatea limbii și a poporului nostru, trebuie să fie așezate la temelia politicii lingvistice și naționale din Republica Moldova.

În capitolul trei al lucrării de față ne-am propus să prezentăm cum principiile de limbăunitară și limbaj formează un tot întreg spre a forma într-un final cu reușită competența specifică. Limba unitară am prezentat-o din perspectiva finalității morfologice, prezentând cum se împarte tema amplă pe parcursul a 5 ani de studiu pentru a forma o competență importantă pentru viitorul fiecărui elev, din perspectiva formării individualității în baza cunoștințelor și abilităților formate în școală.

Arta limbajului se prezintă drept compartiment al lingvisticii, bazându-se pe ideea că limbajul nu este doar un fapt social sau un produs al societății comparabil cu instituțiile sociale, ci, dimpotrivă, ea se prezintă prin alteritate (precum și Aristotel a cuprins foarte bine acest lucru în lucrarea sa *Politeia*), fundamentul oricărei asocieri umane.

Reprezentarea limbajului l-am realizat din perspectiva a două funcții din cele 4 pe care le are limbajul, și anume, *funcția comunicativă* și *funcția poetică*.

La treapta de gimnaziu am prezentat funcția comunicativă a limbajului prin intermediul tipurilor de comunicare și utilității fiecăreia în formarea vorbitorului cult al limbii române.

La treapta de liceu am reprezentat funcția poetică a limbajului prin intermediul lucrărilor care au la bază funcția dată și cum este interpretată aceasta de manuale.

Considerăm că scopul final pe care l-am avut lucrarea a fost realizat din perspectiva că a fost prezentată toată puterea muncii coșeriene și totodată am prezentat unele compartimente ale lingvisticii cum au fost încadrate în procesul educațional, pentru a crește o generație educată și cultă, din punctul de vedere a cunoașterii limbii și literaturii române ca vorbitor nativ.

BIBLIOGRAFIE

1. Bantoș A., *Un lingvist care vine din viitor: Eugen Coșeriu și realitățile lingvistice din Republica Moldova*. În: Popovici T. *Marele Coșeriu. Reper fundamental al lingvisticii moderne*. Chișinău: Editura Universul, 2016, pp. 388-392.
2. Berejan S., *Omagiul destinsului lingvist*. În: Popovici T. *Marele Coșeriu. Reper fundamental al lingvisticii moderne*. Chișinău: Editura Universul, 2016, pp. 323-327.
3. Berejan S. Unitatea limbii române-Funcționarea ei în Republica Moldova. În: *Limba Română* Nr. 6-10, anul XIII, 2003. pp.109-113
4. Berejan S., Dumeniuc L, Matcaș N. *Lingvistica generală*. Chișinău: Lumina, 1985. 355 p.
5. Bojoca, E., O excelentă monografie despre receptarea operei lui E. Coșeriu în Japonia, *Revista de știință și cultură Limba Română*, Nr. 7-9, anul XVII, 2007, (Coșeriana) articol prezent pe linkul <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=723>, vizualizat la 25.01. 2021
6. Cara N., Gherasim A. *Teoria textului. Antologie : [Pentru programe de masterat]*. Chișinău : CEP USM, 2008. 292 p.
7. Cartaleanu, T., Ciobanu, M., Cosovan, O., *Limba și Literatura Română*, cl. a VII-a, Ed. Știința, Chișinău, 2018, p.200
8. Cartaleanu, T., Ciobanu, M., Cosovan, O., *Limba și Literatura Română*, cl. a VIII-a, Ed. Știința, Chișinău, 2019, p.192
9. Cartaleanu, T., Ciobanu, M., Cosovan, O., *Limba și Literatura Română*, cl. a IX-a, Ed. Știința, Chișinău, 2016, p.178
10. Cartaleanu, T., Cosovan, O., Ghicov, A., *Limba și Literatura Română*, cl. XI-a, Ed. Cartdidact, Chișinău, 2014, 264p.
11. Cartaleanu, T., Cosovan, O., Ghicov, A., *Limba și Literatura Română*, cl. XII-a, Ed. Cartdidact, Chișinău, 2015, 310p.
12. Cifor, L., "Să spunem lucrurilor așa cum sunt", "Limba română. Revistă de știință și cultură", Nr.10, anul XII, 2002, (Păcat că și giganții trec în altă lume), articol prezent pe linkul <https://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2724>, vizualizat la 20.01.2021
13. Cimpoi M. *Istoria literaturii române din Basarabia. Compendiu*. Chișinău : Litera, 2003. 520 p.
14. Colocviul internațional de științe ale limbajului „Eugen Coșeriu”, 2012. 553 p.
15. Coșciug A. *Lingvistica generală*. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2004. 296 p.
16. Coșeriu E. *Introducere în lingvistică*. Cluj: Echinox, 1995. 285 p.
17. Coșeriu E. *Istoria filozofiei limbajului, De la începuturi până la Rousseau*. București: Humanitas, 2011. 452 p.

18. Coșeriu E. Lecții de lingvistică. Chișinău: ARC, 2000. 415 p.
19. Coșeriu E. Limba română-limbă romanică. București: Academiei Române, 2005. 187 p.
20. Coșeriu E. Omul și limbajul său: Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală. Iași: A.I. Cuza, 2009.453 p.
21. Coșeriu E. Prelegeri și conferințe (1992-1993). Iași : „A. Philippide”, 1994. 192 p.
22. Coșeriu E. Teoria limbajului și lingvistica generală, București: Enciclopedică, 2004. 412p.
23. Coșeriu E. Universul din scoică. Chișinău: Știința, 2004. 70 p.
24. Cristei, T., Cartaleanu, T., Cosovan, O., Ghicov, A., Limba și Literatura Română, cl. X-a, Ed. Cartdidact, Chișinău, 2012, 250p.
25. Crișan, A., Dobra, S., Sâmișăian, F., Bolocan, V., Goraș-Postică, V., Manual de limba și literatura română, cl.a V-a, Ed. Știința, Chișinău, 2015, p.248
26. Cutasevici, A., Crudu, V., Grîu, N., Curriculum național Limba și literatura română, cl.V-IX, Chișinău, 2019, 69p.
27. Curriculum pentru cl. X-a - XII-a la Limba și Literatura română, Chișinău, 2019, P.15
28. Dumbrăveanu I. Lingvistul de geniu al contemporaneității. În : Popovici T. Marele Coșeriu. Reper fundamental al lingvisticii moderne. Chișinău : Universul, 2016. pp.343-347
29. Gérard Ch., Missire R. Eugenio Coseriu aujourd'hui – linguistique et philosophie du langage. Limoges: Lambert-Lucas, 2015. pp. 21-33.
30. Grama-Tomiță, A., State, L., Nicolaescu-Onofrei, L., Onofre, D., Manual de Limba și Literatura Română, cl. A VI-a, Ed. Cartier, București, 2017, p.196
31. Graur A., Stati S., Wald L. Tratat de lingvistică generală. București: Academiei, 1971. 360p.
32. Ichim O. Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării. Iași: Trinitas, 2002. 431 p.
33. Irinescu, T., Principalele metode de studiere a limbii , ed. Universității "Alexandru Ioan Cuza", 2006
34. Kabatek J. . Eugenio Coseriu (1921-2002). Estudis Romànics. Vol. 26, 2004. pp.484-488.
35. Munteanu C. Amintiri despre Eugeniu Coșeriu și reflecții legate de moștenirea sa științifică. În : Popovici T. Marele Coșeriu. Reper fundamental al lingvisticii moderne. Chișinău : Universul, 2016. pp.348-353
36. Pâslaru, V., Ghicov, A., (coord.) Curriculum național Limba și literatura română, cl.V-IX, Chișinău, 2010, 64p.
37. Popovici T. Marele Coșeriu. Reper fundamental al lingvisticii moderne. Chișinău : Universul, 2016. 452 p.

38. Sala M., Saramandu N. Lingvistica românească. București: Academia Română, 2018.720p.
39. Vieru G. Două neîmplinite dorințe. În : Popovici T. Marele Coșeriu. Reper fundamental al lingvisticii moderne. Chișinău : Universul, 2016. pp.340-342
40. <http://curierul-iasi.ro/eugen-coseriu-geniu-al-lingvisticii-4693>
41. Ciobanu A. Profesorul Eugen Coșeriu – prințul științei lingvistice, 2002,
<http://ro.wikipedia.org/wiki/>
42. Lebediuc, L., Limba română ca unitate în diversitate, accesibil pe
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/5-8_10.pdf,
43. <https://bibliotecahasdeu.wordpress.com/2016/07/28/lingvistul-si-filologul-eugeniu-coseriu-95-de-ani-de-la-nastere/>
44. <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2507>
45. <https://ik-ptz.ru/ro/istoriya/yazykovoe-funkcionirovanie-funkcionirovanie-yazyka-osnovnye.html>

TEZNA.MD